

Врз основа на член 4. став 1, од Законот за основање на Агенцијата за поддршка на претприемништвото на Република Македонија (Службен весник на Република Македонија бр. 60/2003) Владата на Република Македонија, на седницата одржана на 21.03 2007 година, донесе:

Програма за развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста на малите и средните претпријатија (2007-2010)

1.0 ВОВЕД

Програмата за развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста на малите и средни претпријатија (2007-2010) е базирана на општото сфаќање за улогата на Владата на Република Македонија во креирањето на поволна деловна клима, а во тие рамки и политиката на поддршка и помош на развојот на претприемништвото и на малите и средни претпријатија (МСП).

Секторот на МСП, во светски размери, има значајна помош и поддршка, преку утврдување на стратегии, програми со јасно утврдени, цврсти мерки на финансиска и нефинансиска поддршка, преку јакнење на институциите со кои се реализира таа помош и поддршка.

Доследната и целосна реализација на утврдените политики, мерки и инструменти на владината политика на краток и долг рок ветуваат и посакувани резултати. Во тој процес на ефикасно спроведување на утврдената национална политика на развој на претприемништвото и на МСП, битна е ефикасната и навремена координација на сите релевантни институции и владини тела.

Особено е значајна и улогата на приватниот сектор и неговите мислења и ставови, што претставува еден интегриран пристап кон прашањето на развојот на секторот на МСП во земјата.

Стратегијата за развој на МСП ги има дефинирано општите насоки на развојот на секторот на претприемништво и на МСП во РМ, а Програмата ги утврдува мерките и инструментите за спроведување на стратегиските определби и развојни приоритети во оваа област, неопходни за економскиот развој на земјата, а секако, и за побрз влез во ЕУ.

1.1 ПРЕТПРИЕМНИШТВО: НОВА ФАЗА НА РАЗВОЈ

Првата Национална стратегија за развој на малите и средни претпријатија 2002-2012, подготвена од страна на Министерството за економија, докажува дека малите претпријатија се приоритет на Владата на Република Македонија. Стратегијата беше подготвена заедно со Програмата на мерки и активности за промоција на претприемништвото и создавање на

конкурентност за МСП 2002-2006. Во Стратегијата се зацртани приоритетите на земјата кои ќе придонесат кон подобрување на деловната средина и работење на секторот на МСП. Програмата беше насочена на следниве мерки, се' со цел остварување на целите зацртани со Стратегијата:

- Создавање на институционална инфраструктура за промоција на претприемништвото и конкурентноста.
- Градење на погодна економска средина и подобрување на нивото на економска слобода.
- Промоција на претприемништвото и нефинансиските форми на поддршка.
- Овозможување на финансиски форми на поддршка за развој на претприемништвото.
- Спроведување на програма за создавање на конкурентност.

Промените кои се случија во политичката и економската средина создадоа потреба од ажурирање и иновирање на постојната Стратегија со нови цели и задачи, а на Програмата, со нови мерки и инструменти.

Земјата доби статус земја - кандидат, со што се создаде потреба од поголемо ориентирање кон пристапните барања на ЕУ.

Целта на новата Стратегија и Програма е обезбедување на:

- Компатибилност со барањата на *Acquis Communautaire (acquis)*, особено тие кои се однесуваат на МСП.
- Напредок во спроведувањето на ревидираната Европската повелба за мали претпријатија (ЕППП), која што претставува “меко” *acquis* барање.
- Компатибилност со Програмата за компетитвност и иновативност на ЕУ (СІР) 2007-2013, со посебен акцент на претприемништвото, инваторството и информатичко -комуникациската технологија.

Обврските на новата Програма, која произлегува од ревидираната Лисабонска агенда, го пренасочуваат фокусот на во следниве главни компоненти:

1. Институционална инфраструктура
2. Деловно опкружување
3. Финансии и оданочување
4. Иновативност и конкурентност

Овие четири области се решавачки во подигање на конкурентноста на МСП во земјата. Едновремено, се очекува зголеменото ниво на профитабилност да води кон развој и генерирање на повеќе вработувања.

Се очекува Стратегијата и Програмата да бидат реализирани со финансиска поддршка од страна на државниот буџет, што претставува сигнал за

подготвеноста на Владата сериозно и систематски да го поддржува развојот на претприемништвото и малите и средни претпријатија, како една од приоритетните развојни цели. Во тој контекст, меѓународната поддршка од билатералните и мултилатералните донатори е во функција на помош во реализирањето на овие развојни приоритети.

Програмата во периодот 2007-2010 ќе се реализира со донесување на годишни програми, како годишни акциони планови, во кои ќе бидат определени целите и приоритетните мерки (проекти), со утврдени институции и времетраење на активностите.

Врз основа на овие акциони планови, Министерството за економија ќе усвои годишни финансиски планови, со средства наменети за спроведување на мерките, како и изворите на финансирање. Голем дел од мерките ќе бидат реализирани од страна на Агенцијата за поддршка на претприемништвото на Република Македонија (АППРМ), преку спроведување на тендери, вклучувајќи ја мрежата на организации за деловна поддршка (ОДП), како и деловните консултанти.

1.2 ИНСТИТУЦИОНАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

Основната институционална инфраструктура на МСП е воспоставена (Слика 1). Главната улога и одговорност на клучните фактори е:

На национално ниво:

- Секторот за претприемништво и конкурентност (во понатамошен текст: Сектор за МСП во Министерството за економија): одговорен за креирање и надгледување на спроведувањето на политиката за МСП.
- АППРМ: одговорна за спроведување на националната политика за МСП, дефинирана во Програмата и Стратегијата, како основни развојни документи.
- Националниот Совет за претприемништво и конкурентност (НСПК): како јавно-приватен дијалог, со осврт на пошироката програма за конкурентност.
- Форум за МСП: како јавно-приватен дијалог со посебен осврт на МСП.
- Други министерства: одговорни за конкретни аспекти кои се однесуваат на политиките за МСП, како што се Министерството за финансии, Министерството за образование и наука, Министерството за труд и социјална политика, Министерството за транспорт и врски.

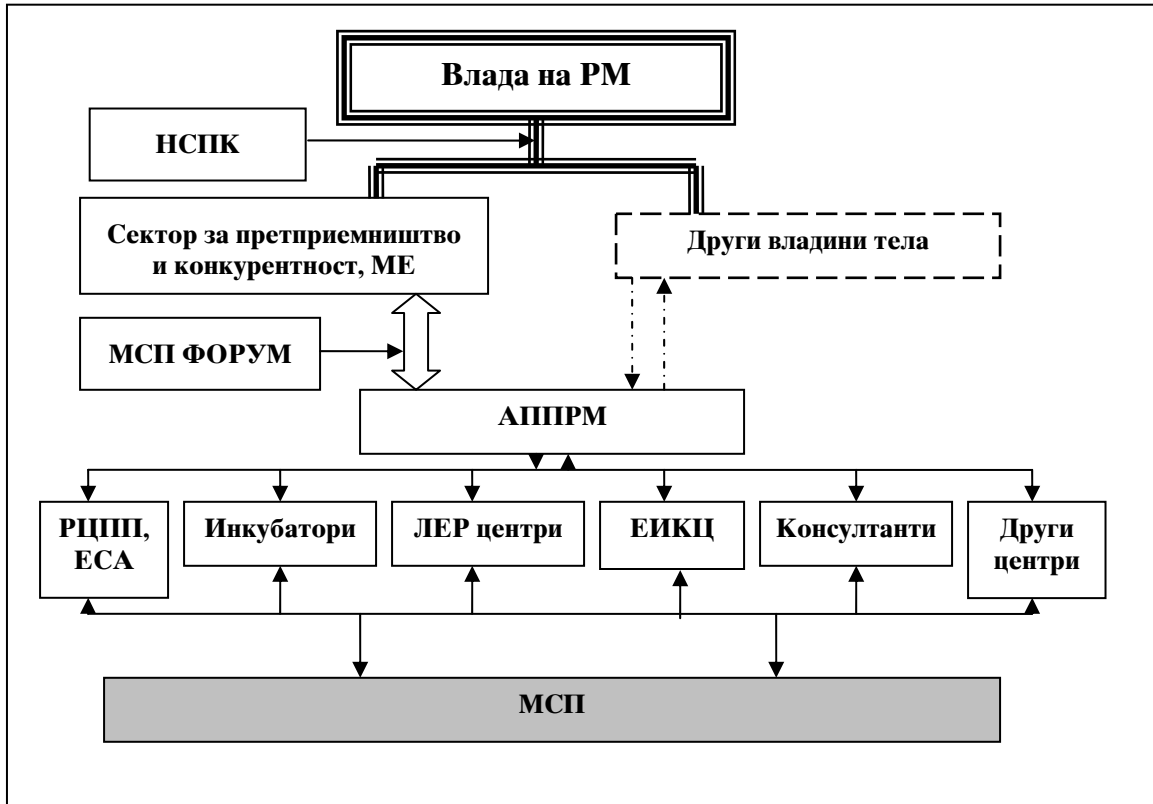
На локално ниво:

- Деловни центри: оперативни се вкупно десет регионални центри, вклучувајќи пет регионални центри за поддршка на претприемништвото (РЦПП) лоцирани во Скопје, Струмица, Велес, Куманово, Битола, три Агенции за поддршка на претприемништво (ЕСА) лоцирани во Охрид, Тетово и Гостивар, Прилеп - регионалната

агенција за развој на претприемништвото (ПРЕДА), како и еден Ромски деловен центар во Скопје.

- Деловни инкубатори: оперативни се седум инкубатори (во Прилеп, Штип, Македонска Каменица, Делчево, Велес, Охрид и Струмица), како и инкубаторот Претприемачки сервис за млади (ПСМ), што се очекува да започне со работа во Скопје.
- Евро-инфо кореспондентен центар (ЕИКЦ): нуди информации и помош за работи поврзани со бизнисот во ЕУ (на пр. пазари на ЕУ, деловна соработка, барање на партнер, фондови на ЕУ и тендери, законска регулатива во ЕУ, стандарди во ЕУ итн.)
- Центри за локален економски развој (ЛЕР): 17 центри за ЛЕР, поддржани од Агенцијата за меѓународен развој на Америка (УСАИД) и 43 центри за ЛЕР поддржани од Програмата за развој на Обединетите Нации (УНДП), во одделни или во групи на општини.
- Консултанти: околу 150 домашни консултанти, и меѓународни консултанти, кои работат во деловното консултанство.
- Деловни асоцијации: најмалку 20 локални и билатерални деловни асоцијации, кои покриваат одделни сектори, вклучувајќи и четири со национален карактер (Стопанската комора на Македонија, Сојуз на стопански комори, Економската комора на северо-западна Македонија и Комората на занаетчији).
- Други: четири центри за трансфер на технологија (ЦТТ), три во Скопје и еден во Битола, технолошки јадра на Природно-математичкиот факултет, Машинскиот факултет, Електро-техничкиот факултет и Медицинскиот факултет, Центар за истражување, развој и континуирано образование при Машинскиот факултет; Центар за применети истражувања и перманентно образование во земјоделството при Земјоделскиот факултет; Евро-регионалниот технолошки центар при Техничкиот факултет во Битола, како и Регионалниот иновациски центар во Штип.

Слика 1: Институционална инфраструктура за МСП

Оваа шема ја покажува меѓусебната соработка на сите учесници во институционалната инфраструктура на национално и на локално ниво. Тие се одговорни за спроведување на Програмата за периодот 2007-2010.

1.3 ПОДГОТОВКА НА ПРОГРАМАТА

Програмата е подготвена на база на детално истражување на најважните области во развојот на овој сектор.

Програмата е одраз на Владината реформска насоченост/агенда, дефинирана во Програмата за работа на Владата на Република Македонија за периодот 2006-2010. а ги влучува и барањата за прием во ЕУ, со осврт на *Acquis*, и Европската Повелба за мали претпријатија

Нацрт-Програмата беше испратена до следниве институции за коментари, одговори и одобрување од нивна страна:

- Министерство за економија: сите сектори
- Агенција за поддршка на претприемништвото
- Министерство за финансии
- Управа за јавни приходи

- Министерство за образование и наука
- Министерство за труд и социјална политика
- Министерство за земјоделие, шумарство и водостопанство
- Министерство за транспорт и врски
- Централен регистар
- Секретеријат за европски прашања при Владата на РМ

Беа побарани и коментари и вклучување на приватниот сектор, преку механизмите на воспоставениот Форум на МСП. Беа добиени сугестии и забелешки и од работните групи, воспоставени од Форумот за да ги одредат конкретните проблеми во областа на претприемништвото и на малите и средните претпријатија.. За оваа цел, беа организирани вкупно 15 сесии. Нацрт верзијата на Програмата беше, презентирана и на завршната сесија на Форумот за МСП, кој се оддржа на 25 октомври 2006 година.

Нацртот на Стратегијата и Програмата беа презентирани за дискусија на регионалните презентации во Скопје, Прилеп, Охрид, Куманово и Штип во ноември 2006 година. Добиените забелешки и коментари се инкорпорирани во текстот.

2.0 КОМПОНЕНТИ НА ПРОГРАМАТА

Програмата е структурирана според следниве приоритети:

- Зајакнување на институционалната рамка;
- Подобрување на деловното опкружување;
- Подобрување на пристапот кон финансии за МСП и поедноставување на оданочувањето;
- Подобрување на конкурентноста и иновативноста.

2.1 ЗАЈАКНУВАЊЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА

Зајакнувањето на институциите за давање на соодветна помош и поддршка на малите и нови претпријатија, претставува важен предуслов за одржлив развој на приватниот сектор. Ова не се однесува само на институциите на национално туку и на регионално и локално ниво. Во Република Македонија, многу институции, што го поддржуваат развојот на малите и средни претпријатија, се релативно нови и недоволно развиени.

Особено се значајни институциите кои делуваат на локално ниво. Преку овие институции локалните власти може да влијаат на развојот на претприемништвото и МСП.

2.1.1 Национални владини институции

2.1.1.1 Сектор за претприемништво и конкурентност, Министерство за економија

Секторот за претприемништво и конкурентност во Министерството за економија, согласно законот, има клучна улога во креирање на националната политика за развој на претприемништвото и на малите и средните претпријатија.

Развојот на претприемништвото и конкурентноста во Република Македонија е поддржан и со програмите и активностите на други министерства и институции.

Министерството за образование и наука реализира значајни проекти кои се однесуваат на делот на развојот на свеста за претприемничко учење, за технолошкиот развој и научноистражувачката дејност, во функција на развојот на МСП.

Слични програми, кои директно или индиректно го вклучуваат претприемништвото и МСП (вработување, поддршка на развојот на земјоделството итн), се предмет на елаборирање и реализирање и во другите надлежни министерства.

2.1.1.2 Меѓуминистерска координација

Во креирањето и реализацијата на националната политика за развој на претприемништвото и на малите и средните претпријатија, покрај Министерството за економија, значајна улогата имаат и другите министерства и институции, релевантни за развојот на овој сегмент на македонската економија. За таа цел е нужна цврста и постојана координација и тесна соработка.

Мерки на Програмата:

- Воспоставување на меѓуминистерска координативна група (Работно тело) за реализација на Програмата.
- Обезбедување на членство од сите клучни министерства и агенции, чии активности имаат влијание врз МСП.
- Воспоставување на мониторинг и оценувачки механизми, како и инструменти за информирање за резултатите од реализација на Програмата.

2.1.1.3 Донаторска координација

Постои недоволна координираност на донаторските активности и проекти во областа на МСП. Тие се независни и без координација со другите донатори и со институциите надлежни за МСП. Ваквата поставеност води до нееднаква распределба на поддршката, преклопување и конфузија..

Потребна е подобра координација, особено во фазата кога се дизајнира проектот, со цел да се генерира долготраен ефект за развојот на МСП. Програмата овозможува донаторите да ги координираат своите програми и проекти и да ги усогласат со потребите на приватниот сектор.

Мерки на Програмата:

- Доставување на Стратегијата и Програмата до сите донатори.
- Хармонизирање на донаторската координација со Секретеријатот за Европски прашања
- Подготовка на проекти базирани на Стратегијата и Програмата.
- Организирање и спроведување на квартални состаноци со донаторите со цел координација и презентирање на проектните концепти.

2.1.1.4 Агенција за поддршка на претприемништвото на Република Македонија (АППРМ)

Согласно Законот за основање на АППРМ, таа е одговорна за реализација на програмите на Владата за поддршка на претприемништвото и развој на МСП.

Со цел да се обезбеди поголем капацитет во работењето, а со тоа и да се обезбедат повеќе ефекти, односно позитивни резултати во развојот на претприемништвото и на МСП, а потоа и за влез во ЕУ, бројот на вработени и буџетот на АППРМ треба да се зголемат.

Мерки на Програмата:

- Преглед на потребните средства/вработени во АППРМ за да се реализира усвоената политика на развој, утврдена во Програмата. Зголемување на бројот на вработени во АППРМ.
- Реализирање на програма за подигање на капацитетот на нововработените.
- Зголемување на нивото на државните средства наменети за годишниот план за реализација на Програмата и други активности.

2.1.2 Национална структура за деловна поддршка

2.1.2.1 Форум за МСП

Министерството за економија ја прифаќа потребата од јавно-приватен дијалог. Оваа политика на партнерство со приватниот сектор се реализира преку работата на Форумот за МСП како и преку Националниот совет за претприемништво и конкурентост.

Форумот за МСП преставува платформа за дијалог помеѓу Министерството за економија и приватниот сектор, преставен преку нивните асоцијации, за прашањата поврзани за развојот на претприемништвото и на МСП.

Мерки на Програмата:

- Да се обезбедат перманентни одржувања на најмалку четири состаноци на годишно ниво, на кои ќе се дискутираат актуелни прашања.

2.1.2.2 Опсерваторија за МСП

АППРМ е одговорна за Опсерваторијата за МСП, чија главна цел е собирање на податоци и нивно анализирање, како и следење и оценување на трендовите поврзани со секторот на МСП. Досега Опсерваторијата за МСП се насочувала на подготовка на годишни извештаи за МСП. Сепак, се' уште постои простор за подобрување на работењето на Опсерваторијата. Во однос на годишните извештаи за МСП, Опсерваторијата треба да биде зајакната, се' со цел да прерасне во комплетна база на податоци.

Таа треба да стане клучен извор на комплетиран податоци за МСП во земјата, а со тоа да претставува основа за предлагање мерки и реформи за поддршка.

Мерки на Програмата:

- Подготовка и дистрибуција на годишните извештаи од Опсерваторија за МСП
- Зајакнување на Опсерваторијата за МСП, со фокус на следниве елементи:
 - Јакнење на капацитетот на вработените од АППРМ, кои ќе работат на подготовка на годишните извештаи од Опсерваторијата за МСП и превземање на поопширни функции согласно на Опсерваториите за МСП во другите европски земји (споредба, најдобра практика, итн.).
 - Постојана соработка со сите институции, вклучени во собирањето и употребата на статистичките податоци за МСП и нивна анализа.
 - Развивање и спроведување на стратегија за дистрибуција за подобра употреба на статистиката за МСП.

2.1.2.3 Фонд за развој на човекови ресурси (ФРЧР) односно Академија за менаџери

Улогата на Фондот за развој на човекови ресурси (ФРЧР), кој е воспоставен во рамките на АППРМ, е да ги подигне нивоата за обука и стандардите помеѓу обучувачите, консултантите и МСП. ФРЧР делумно ќе биде финансиран од страна на МЕ и на своите основачи (47 члена, кои плаќаат членарина на годишно ниво).

Средства ќе бидат собирани и од организирање на семинари и работилници. Втората фаза од Проектот заврши во ноември 2006 година, а третата фаза започна во јануари 2007 и ќе трае до декември 2008 година.

Мерки на Програмата:

- Вклучување на менаџери од успешни претпријатија во Управниот одбор на ФРЧР, односно на Академијата за менаџери.
- Подигање на свеста помеѓу претприемачите за неговото постоење и за услугите кои ги нуди.
- Обезбедување на одржливост преку провизија од извршените услуги
- Признавање на сертификатите издадени од ФРЧР, односно на Академијата за менаџери

2.1.2.4 Евро-инфо кореспондентен центар

Евро-инфо кореспондентниот центар (ЕИКЦ) во Скопје претставува место, каде може да се добијат информации и помош за работи поврзани со претпријатијата во ЕУ, како што се пристапот до пазарите на ЕУ, финансирање и тендери во ЕУ. Како член на поширока мрежа на вакви центри во ЕУ, ЕИКЦ ги поддржува претпријатијата, што учествуваат на пазарите на ЕУ.

Во ЕИКЦ се нудат следниве услуги: барање на партнер, извозни правила, информации за пазарот, стандарди и трговски марки. Исто така, се нудат информации за тендери на ЕУ, разни видови помош (грантови) за македонските претпријатија, како и информации за регулативата на ЕУ и стандардизацијата. Иако сите услуги се достапни по електронски пат односно он-лајн, фактот дека постои само еден ваков центар во државата го ограничува

пристапот на оние МСП кои работат надвор од главниот град и кои немаат пристап до Интернет. Идната одржливост на Центарот е, исто така, прашање за разгледување, бидејќи финансирањето од ЕУ заврши во 2005 година.

Мерки на Програмата:

- Обезбедување на одржливост на ЕИКЦ преку наплаќање на услугите понудени на МСП.
- Обезбедување на средства за негово работење и од буџетот, преку Министерството за економија.

2.1.2.5 Центри за трансфер на технологија (ЦТТ)

Главна цел на ЦТТ (три во Скопје и еден во Битола) е подигање на свеста за важноста на примената на нова технологија, полесен трансфер на новата технологија и развој на центри за истражување и развој.

Со оваа Програма се планирани да се обезбедат целосно оперативни ЦТТ, што ќе бидат во функција на обезбедување поддршка на претпријатијата, реализирана во соработка со универзитетите (воспоставување на мрежа ефикасен трансфер на знаењето од универзитетите во МСП).

Мерки на Програмата:

- Осигурување дека ЦТТ се функционални и го користат нивниот целосен капацитет.
- Осигурување дека ЦТТ се целосно интегрирани во националната и мрежата на ЕУ за трансфер и поддршка на нова технологија.
- ЦТТ се интегрирани во конзорциумот на центри за пренос на иновации (ИРЦ), во прво време како набљудувачи, а подоцна и како активни учесници и советници на ИРЦ.

2.1.2.6 Центар за пренос на иновации

Согласно препораките на Европската комисија, Република Македонија има потреба од поголем економскиот раст и зајакнување на индустрискиот развој, преку поврзување со ресурсите засновани на наука и знаење на национално и европско ниво..

Иако досега во Република Македонија се направени напори од страна на национални и меѓународни институции да се постави одредена инфраструктура за поврзување (помеѓу индустријата и научно- истражувачките институции), сепак тој процес е во почетна фаза.

Поради тоа, основањето на Центар за пренос на иновации (ИРЦ) ќе придонесе кон развојот на стопанството, интеграција во мрежата на ЕУ и кон поголема регионална соработка.

Мерки на Програмата:

- Функционален ИРЦ
- Поврзување на ИРЦ во мрежата на ЕУ
- Користење на услугите на ИРЦ за промовирање на структурални промени и диверзификација на економските активности
- Вклучување на ИРЦ во националната мрежа за трансфер на технологија и пошироко во ЕУ.

2.1.2.7 Национален совет за претприемништво и конкурентност (НСПК)

НСПК е воспоставен како дијалог на Владата и приватниот сектор.

Со завршување на донаторското финансирање од страна на УСАИД, се доведува во прашање неговата одржливост, иако НСПК продолжува да функционира како ефикасен механизам за јавно-приватен дијалог.

Мерки на Програмата:

- Обезбедување одржливост на НСПК преку јавно/донаторско финансирање

2.1.3 Регионална структура за деловна поддршка

Обезбедувањето помош и поддршка на претпријатијата за да ги развијат своите деловни активности, во дадени моменти за време на нивниот животен циклус, е исклучително важно. Ефикасната деловна поддршка може да придонесе за јакнење на конкурентноста на модерната економија.

Услугите за деловна поддршка се услугите, кои се дел на националната политика и имаат за цел да ги помогнат претпријатијата или претприемачите, успешно да ги развијат своите деловни активности или ефективно да одговорат на предизвиците на нивните бизниси.

Ваквите услуги, обично се даваат директно на претприемачите, менаџерите во претпријатијата или на вработените. Услугите за поддршка се обезбедуваат преку јавни и приватни институции, како и преку индивидуалци.

Вообичаено, овие услуги се применуваат во различни фази од животниот циклус на претпријатието: едни се однесуваат на почетокот, кога претпријатието почнува со работа, други за време на активностите и трети, кога бизнисите имаат потреба да бидат префрлени на нови сопственици.

2.1.3.1 Деловни центри и консултанти

Постои инфраструктура на деловни центри, основани од ЕУ, како и од други донатори од Европа, САД, Јапонија и др. Меѓутоа, деловните центри не се ниту финансиски одржливи, ниту обезбедуваат доволна поддршка за нивните претпоставени целни групи, а особено при основање на нови претпријатија.

Овие центри се преокупирани со својата одржливост, бидејќи државната финансиска помош е мала, а приватниот сектор, особено потенцијалните претприемачи, не располагаат со доволни финансиски средства за плаќање на ваков вид на услуги.

Истовремено, се зголемува бројот на приватни деловни консултанти кои стануваат директна конкуренција на овие деловни центри/агенции/фондации. Со проширувањето на пазарот со обезбедувачи на деловни услуги, потребно е зголемување на нивото на квалитетни услуги од овие институции. Во тој контекст, определба на Владата е да се продолжи со обезбедување поддршка на вакви центри, основање на нови деловни центри, врз основа на проекти на конкурентска основа и на база на договори, кои ќе бидат предмет на зајакнат мониторинг и оценка на квалитетот и влијанието.

Мерки на Програмата:

- Подобрување на квалитетот на деловните консултанти во земјата, користејќи ги меѓународните стандарди (на пр. Сертифициран менаџмент консултант), со учество на ФРЧР, односно на Академијата за менаџери во овој процес.
- Развој на бројни програми, кои ќе обезбедат овие деловни центри и приватни консултанти да можат да го помогнат пазарот на МСП (како што се ФРЧР, ваучер-програмата итн.) врз основа на договори.
- Развивање на платформа за хоризонтална интеграција, главно соработка, градење на капацитет и размена на информации меѓу организациите за деловна поддршка (ОДП).
- Соработка со овие центри (ОДП) за развивање на нови, конкурентни и иновативни програми и проекти за максимално искористување на новите фондови на ИПА.

2.1.3.2 Деловни инкубатори

Постојат седум деловни инкубатори (Прилеп, Македонска Каменица, Делчево, Штип, Струмица, Охрид и Велес), а нови се во фаза на отварање во Скопје (кој се фокусира на младите претприемачи и инкубаторот на Машинскиот факултет).

Со Програмата ќе биде обезбедена општа поддршка за деловните инкубатори, како и за другите институции, што обезбедуваат услуги за деловна поддршка, за подобрување на нивните стандарди, капацитети и техники. Ќе биде зајакната соработката со деловните инкубатори за развој на програми за конкурентност и иновативност, кои ќе одговорат на потребите на МСП и кои евентуално би можеле да бидат финансирани од фондовите на ЕУ.

Мерки на Програмата:

- Обезбедување на општа поддршка на институциите што обезбедуваат услуги за деловна поддршка, преку покривање и зголемување на нивото на вештини, стандарди, акредитации и ваучери.
- Соработка со деловните инкубатори за развој на програми и проекти за конкурентност и иновативност за финансирање преку ИПА.

2.2 ПОДОБРУВАЊЕ НА ДЕЛОВНОТО ОКРУЖУВАЊЕ

Правното опкружување и амбиент мораат да го охрабрат одржливиот развој и да им помогнат на претпријатијата да станат поконкурентни. Затоа, ако МСП се тие кои обезбедуваат динамичен раст во економијата, политиката треба да создаде коректно деловно опкружување за нивен просперитет.

Во своето ново партнерство за развој и креирање на работни места, обновената Лисабонска стратегија за економска реформа и Европската комисија работат на интегрирање на принципот “мисли прво како мал” во сите национални политики на ЕУ. Ова значи оценување на иницијативите од гледиште на помалите претпријатија и обезбедување на приоритет за потребите на МСП.

Непотребните законски регулативи треба да бидат исфрлени, односно да се спроведе т.н. ”правна гилотина”, со што се поедноставува администрацијата поврзана со МСП.

Во Република Македонија правното и регулаторното опкружување во однос на МСП забрзано се развива, охрабрено од процесот на хармонизација со легислативата на ЕУ. Промените на политиката, правните и регулаторните барања во многу области влијаат на МСП, меѓу кои и тие кои се однесуваат на отварање на претпријатија и активности поврзани по регистрирањето: оданочување, склучување договори и решавање на спорови, стечај, технички стандарди, банкарство и финансии.

2.2.1 Поволна регулатива

Големиот број закони и регулативи придонесуваат за големи трошоци поврзани за МСП. Често, регулативите премногу бараат од МСП. Затоа е нужно воведување на принципот “мисли прво како мал” во националната политика за претприемништво и МСП на Република Македонија, вклучувајќи ја и легислативата. Ова бара ревизија на постоечката легислатива согласно на потребите на МСП.

Со цел да се подобри целосното деловно опкружување, Владата донесе стратешка одлука да ги прегледа и оцени постоечките регулативи за деловните практики и да ги елиминира оние регулативи, кои го ограничуваат нормалното работење на претпријатијата, со користење на регулаторниот „гилотина” пристап. На тој начин, се очекува квалитетно менување на состојбата во администрацијата на МСП.

Мерки на Програмата:

- Прегледување и оценување на постоечките регулативи во МСП.
- Насочување на регулативите и отстранување на оние кои не се од јавен интерес.
- Воведување на критериум за подготвување на нови закони/регулативи за да се минимизираат административните бариери и трошоци кои следуваат.
- Зголемување на употребата на „Оценката на регулаторното влијание”, при подготвување на нови закони и регулативи.

2.2.2 Дефиниција за МСП

Јавната поддршка на МСП подразбира јасно разбирање на целната група. Шемите за поддршка треба да имаат заедничко разбирање за МСП, за да имаат корист од оваа поддршка. Земајќи ја предвид аспирацијата за приклучување во ЕУ, постои потреба за хармонизирање на дефиницијата за МСП со општите практики во ЕУ – табела 1.

Покрај ова, дефиницијата за МСП бара хармонизирање и во националната легислатива со оглед дека постојат разлики во одделни закони.

Табела 1: Споредба на Македонската и ЕУ дефиницијата за МСП

	ЕУ дефиниција	Закон за трговски друштва (2004)
Микро	До 10 вработени	До 10 вработени
	Годишен обрт \leq € 2 милиони	Годишен обрт $<$ € 50.000
	Вредноста на билансот на состојба \leq € 2 милиони	Најмногу 80% од бруто приходот да е остварен од еден клиент
Мали	До 50 вработени	До 50 вработени
	Годишен обрт \leq € 10 милиони	Годишен обрт \leq € 2 милиони
	Вредноста на билансот на состојба \leq € 10 милиони	Вредноста на билансот на состојба \leq € 2 милиони
Средни	До 250 вработени	До 250 вработени
	Годишен обрт \leq € 50 милиони	Годишен обрт \leq € 10 милиони
	Вредноста на билансот на состојба \leq € 43 милиони	Вредноста на билансот на состојба \leq € 11 милиони
Големи	Сите други кои не спаѓаат во горенаведената класификација	Сите други кои не спаѓаат во горенаведената класификација

Извор: МЕ

Мерки на Програмата:

- Елиминирање на разликите помеѓу националната и дефиницијата за МСП на ЕУ
- Елиминирање на разликите во дефиницијата за МСП во различните национални закони

2.2.3 Статистика на МСП

При подготвувањето на политиката за развој на МСП, како и за согледување на влијанието на мерките и инструментите потребна е целосна расположлива статистичка евиденција за МСП.

Начинот на собирање податоци за МСП не се разликува од собирањето на други податоци. Тие вообичаено се разгледуваат како дополнителна димензија на Структурната деловна статистика. Следејќи ја Болоњската повелба за политиката за МСП, статистиката за МСП

претставува една од областите која се јавува во повеќе делови од Болоњскиот процес. Дефинирањето и хармонизирањето на концептуалните и мерните работи поврзани со МСП претставуваат основа за прецизна споредба на меѓународно ниво.

Во Република Македонија целокупното официјално статистичко истражување е во согласност со Законот за државна статистика (1997), како и со Програмата за статистичко истражување за периодот 2003-2007. Сепак, постојат одредени барања за деловните информации кои треба да бидат исполнети во согласност со Еуростат, Опсерваторијата за МСП и Статистичкиот директорат при ОЕСР.

Мерки на Програмата:

- Соработка со Државниот завод за статистика за одредување на информациските разлики во однос на ОЕСР/ЕУ (acquis) стандарди.
- Соработка со Министерството за финансии (одредување на придонесот на МСП во даноците) и со Царинската управа (одредување на МСП кои извезуваат и увезуваат, како и вредноста на трговијата) за да се пополнат статистичките разлики.
- Воспоставување на единствена база на податоци за краткорочни и структурни податоци.
- Насочување на процесот на собирање податоци од клучните статистички извори (Централен регистар, Државен завод за статистика) преку воведување на софтверска алатка за поедноставно собирање на податоци и нивно анализирање.

2.2.4 Европска повелба за мали претпријатија (ЕПМП)

Република Македонија е членка на ЕПМП од 2003 година. Со станувањето член таа се обврза да остварува прогрес во десетте области кои ги покрива Повелбата и да реализира соработка со другите земји од регионот. Годишните Национални извештаи го опишуваат остварениот прогрес и ги утврдуваат приоритетите на политиката за следната година. Подготовката на Националниот извештај за ЕПМП е базирана на стандарден прашалник подготвен од Европската Комисија. Во 2006 година овој прашалник беше заменет согласно приоритетите на ревидираната Лисабонска стратегија, со воведување на систем на оценки за десетте области на Повелбата, релевантни за развојот на МСП и преку воведување на МСП-индекс во земјата. Националниот извештај стана самооценувачка алатка за определување на развојниот статус на секторот МСП на скалата од 1 (најслабо) до 5 (највисоко).

Мерки на Програмата:

- Подготовка/спроведување на кампања за зголемување на свеста помеѓу вклучените страни за постоењето на Националниот извештај, за неговата содржина и употреба како координативна /комуникациска алатка.
- Вклучување на сите релевантни инволвирани страни преку прашалникот/работилниците во процесот на подготовка, како и определување на приоритетите за Годишните акциони планови кои следат.
- Подготовка на Националните извештаи.
- Учество на конференции поврзани со ЕПМП .

2.2.5 Регистрација: Започнување со деловна активност

Процесот за регистрација на претпријатијата значајно се подобри со воведувањето на едношалтерскиот систем (моментално десет канцеларии) и целиот процес се одвива за три дена (осум дена за занаетчиите). Трошоците за упис во Централниот регистар изнесуваат 1.700 денари за занаетчија, 2.200 ден. за трговец- поединец, 3.400 ден. за ДОО/ДООЕЛ, додека за акционерско друштво изнесуваат 6.000 денари. Меѓутоа, ова се само дел од трошоците за целосно започнување со работа. Другите трошоци вклучуваат изработка на печат, отварање на жиро-сметка, заверка на нотар итн. Реалните трошоци еден претприемач да започне со

работа изнесуваат околу 12.000 денари, односно за занаетчиите овие трошоци се околу 6.000 денари. Како што е прикажано во примерот за регистрација на друштво со ограничена одговорност (ДОО) – Табела 2 – земјата многу добро котира во однос на времето потребно за регистрација (во денови) и трошоците кои се поврзани со регистрацијата (% од доходот по жител), но слабо котира во однос основачкиот капитал (како % од доходот по жител), споредбено со просекот во југоисточна Европа (ЈИЕ). Меѓутоа, треба да се достигнат просечните стандарди од земјите на ОЕСР.

Исто така, фактот дека основачкиот капитал за отворање на ДОО е доста висок (€ 5.000), остава простор за негово намалување и значајно подобрување во однос на започнување со деловна активност.

Табела 2: Споредба на регистрационите процедури

	Република Македонија		Просек за регионот на ЈИЕ	Просек за ОЕСР
	Правно	Реално		
Број на процедури	10	10	9.4	6.2
Потребно време (денови)	5	18	32.0	16.6
Трошоци (% од доход по жител)	-	7.4	14.1	5.3
Основачки капитал (% од доход по жител)	-	112.0	53.9	36.1

Извор: СБ Трошок за правење бизнис (2006)

Мерки на Програмата:

- Воведување на единствена регистрациона форма.
- Овозможување на документација за електронско регистрирање (он-лајн), како и издавање на печатени копии во канцелариите на едношалтерскиот систем.
- Воведување на документација како примерок на он-лајн и на едношалтерскиот систем.
- Зголемување на бројот на канцелариите на едношалтерскиот систем заради покривање на целата земја.
- Воспоставување на он-лајн регистрација што е можно побрзо (со ова би се овозможило регистрирање на претпријатие за помалку од еден ден).
- Обезбедување на специјализирана обука за вработените во едношалтерскиот систем за поголема ефикасност.
- Намалување (укинување) на основачкиот капитал за ДОО во соработка со Министерството за финансии.
- Воведување на унифициран регистрациски трошок (независно од видот на правното лице).
- Започнување на разговори со Министерството за правда за обезбедување на (а) најдобра практика при нотаризација на документи, (б) укинување на барањето за вработување на стручно лице за време на регистрацијата (в) отстранување на обврската за поседување на канцелариски простор.
- Иницирање на физибилити студија за спојување на регистрацијата и лиценцирањето во рамките на едношалтерскиот систем.

2.2.6 Де-регистрација: Затварање на претпријатие

Претпријатијата се раѓаат (започнуваат со работа) и згаснуваат (се затвараат). Ова не претставува необичен феномен во пазарната економија, туку индикатор за нивната динамика. Иако беше направен значаен придонес во однос на регистрирањето на претпријатијата, сепак речиси ништо не се случува во однос на процесот на де-регистрација. Процесот на затварање на едно претпријатие трае безмалку четири години, чинејќи 28% од

вредноста на капиталот и има многу мала стапка на опоравување (15.5% од секој инвестиран долар). Во однос на сите индикатори, земјата има послаби резултати споредбено со регионот, далеку зад просекот на земјите од ОЕСР (Табела 3). Во вакви услови, подобро е претприемачите да го оддржуваат претпријатието неактивно, отколку да го затворат.

Табела 3. Споредба на затварање на бизнис

	Република Македонија	Просек за регионот на ЈИЕ	Просек за ОЕСР
Време (денови)	3.7	3.5	1.4
Трошок (% од активата)	28.0	14.3	7.1
Стапка на опоравување (центи на долар)	15.5	29.5	74.0

Извор: Светска Банка - Трошок за правење бизнис (2006)

Иако новиот Закон за стечај (2006) е усвоен и во повеќе аспекти е хармонизиран со ЕУ и меѓународната легислатива, сепак постои потреба од реформа во делот на затварање на претпријатијата.

Мерки на Програмата:

- Спроведување на студија за проблемите во делот на затварање на претпријатието и предлагање на препораки за насочување на процесот базирани на меѓународната практика.
- Иницирање на пилот-програма за спроведување на процедури и усвојување на добри практики кои ќе се применуваат на национално ниво.
- Завршување на стечајните процеси во период од 6 до 9 месеци, согласно Законот за стечај.

2.2.7 Лиценцирање и дозволи

Во прилог на регистрацијата, многу деловни активности мора да добијат дополнителни работни лиценци и/или дозволи за да започнат со нивните активности. Овие пост-регистрациони барања го вклучуваат и процесот на аплицирање до релевантните тела кои се одговорни за овие работи. Вакви примери можат да се најдат во секторите како што се градежништво, транспорт, здравство, туризам, угостителство и производство. Трошоците поврзани со овие дополнителни барања се многу високи, па оттука тие го обесхрабруваат претприемништвото: потребни се просечно 18 чекори, 222 дена и трошок од 90% од доходот по жител за да се помине низ процесот. Иако Република Македонија споредбено со другите земји од соседството е на солидно ниво, за разлика од понапредните економии таа котира многу ниско (Табела 4). Ова остава простор за подобрувања во сите релевантни области, како на пр. бројот на процедурите, времето за добивање на лиценци или дозволи како и трошоците поврзани со нив.

Табела 4. Споредба за добивање на лиценци

	Република Македонија	Просек за регионот на ЈИЕ	Просек за ОЕСР
Процедури (број)	18	21.4	14.0
Време (денови)	222	242.5	149.5
Трошок (% од доход по жител)	89.8	564.9	72.0

Извор: Светска Банка - Трошок за правење бизнис (2006) - (во долари)

Постојат големи ограничувања кога станува збор за лиценци и дозволи. Не земајќи ги предвид надлежните органи одговорни за издавање на лиценци, искуството на МСП укажува на постоење на проблеми. Тоа се проблемите поврзани со нетранспарентни процедури, со времетраењето и непредвидените процедури за одобрување, со деловните интереси кои влијаат на процесот на донесување на одлуки во зависност од процедурите за лиценците и во зависност од регионот во кој претпријатието е регистрирано, со недоволно ефикасни административни тела кои придонесуваат за доцнење на целата процедура, како и недоследно следење на воспоставените процедури.

Мерки на Програмата:

- Дефинирање на политиката за регулаторната реформа (глобално/селективно/пилот, квантитативни цели, пристап *ex ante/ex post* нотификација, одговорности).
- Оценување на постоечките лиценци и дозволи како и нивна рационалност и отстранување на тие кои не се во јавен интерес (гиљотина пристап).
- Процесирање на стандардните типови на лиценци и дозволи во период не подолг од 14 дена.
- Насочување на процесот за добивање на градежна дозвола во временска рамка не подолга од 45 дена.

2.2.8 Инспекции

Задачата на инспекциските органи е да обезбедат спроведување на законите и регулативите од страна на физичките и правните лица, така што активностите на инспекторатите ги покриваат во целост претпријатијата, вклучувајќи ги и МСП и занаетчиите. Меѓутоа, системот на инспекции и контроли има потреба од модернизирање и значително подобрување. Најчести проблеми се : селективен пристап на инспекторатите, донесување на арбитражни одлуки и субјективно толкување на регулативите, подмитвување и други видови на користољубиво однесување на инспекторите, чести инспекции на подолго време, големи бирократски процедури за поднесување жалби, непропорционални санкции и казни, недостаток од транспарентност и информации. Меѓутоа, ваквата состојба се јавува поради статусот кој инспекторите го имаат: недостаток од човечки ресурси во инспекторатите (во однос на бројот и квалификациите), недостаток од развој на кариерата, ограничени можности за подигање на капацитетот, нејасна и понекогаш контрадикторна легислатива, неефикасна координација помеѓу различните инспекторати и неефикасна контрола и механизми за мониторинг.

Мерки на Програмата:

- Прикажување на последните регулативи од сите инспекторати (легислатива, регулатива, амандмани, внатрешни инструкции итн.), процедурите, казните, жалбите и сл. на веб-страницата на Министерството за економија, за што полесен пристап до нив од страна на МСП.

- Воспоставување на систем со кој ќе се осигура дека инспекторатите ги спроведуваат и ги почитуваат своите оперативни работни планови и инспекциските распореди.
- Спроведување на физибилити студија за обединување на бројните инспекторати заради постигнување на поголема ефикасност и ефективност.
- Целосна фискализација на правните субјекти согласно Законот.

2.2.9 Електронски (е-)Владини услуги до бизнисите

Е-бизнис значи “вршење дејност по електронски пат”, преку покривање не само на имплементацијата на електронската трговија (е-комерц), т.е. купување и продавање он-лајн, туку и други активности: Б2Б (бизнис со бизнис или активности реализирани помеѓу претпријатијата - на пример, добавувачи и трговци), Б2К (бизнис на клиент или врската помеѓу крајните муштери и претпријатијата) и В2Б (Влада на бизнис или активности реализирани помеѓу Владата и бизнисите, како што се даночното објавување, социјалните услуги и сл.). Една од областите во кои Програмата може да интервенира е зајакнување на Б2Б услугите. Активноста во оваа област е многу сиромашна споредбено со земјите од ЕУ и, иако постојат знаци на подобрување, тие се бавни и не се во сооднос со барањата од страна на ЕУ за е-Влада. Следните Владини услуги треба да бидат приоритетни:

- Социјалните придонеси за вработените во претпријатијата.
- Корпоративното даночно објавување на приходот од стандардните активности (некои активности).
- Објавување на данокот на додадена вредност (ДДВ) и/или нотификација на стандардните трансакции.
- Регистрирање на ново претпријатие (во согласност со едношалтерскиот систем).
- Предавање на податоци на Државниот завод за статистика.
- Предавање на царинска изјава за стандардните процедури.
- Предавање на јавната набавка за тендерите кои се однесуваат за јавните набавки

Нивото на он-лајн софистицираноста тогаш ќе биде мерено според нивото на развој (ниво 0= не постоење на веб, ниво 1=информацијата се јавува на веб, ниво 2=форма која може да биде симната од веб, ниво=3 меѓусебно комуницирање со веб апликацијата, ниво 4=целосна трансакција реализирана преку веб).

Мерки на Програмата:

- Спроведување на детална физибилити студија за секој од наброените Б2Б услуги и реализирање на препораките, како и изработка на акционен план за достигнување во најмала рака на нивото 3 (меѓусебно комуницирање со веб апликацијата).
- Обезбедување средства (од државата или донаторски) за спроведување на акциониот план според роковите.
- Обезбедување на меѓуминистерска соработка за спроведување на В2Б акциониот план, граден врз основа на ИКТ контакти кои постојат во министерствата.
- Промовирање на концептот е-Влада и услугите кои се достапни за МСП на регионалните презентации.

2.2.10 Електронска трговија (е-комерц)/ Електронска е-деловна легислатива

За да се овозможи претпријатијата да станат активни учесници во информатичкото општество потребни се рационални политики, закони и легислатива. Ова особено се однесува на легислативата за е-комерц и е-Влада.

Мерки на Програмата:

- Да се усвојат соодветни прописи и легислатива за е-комерц и е-бизнис, врз основа на искуството од земјите кои се на слично ниво за влез во ЕУ.

2.2.11 Одредување на стандарди

Во Националната стратегија за информатичко општество се покриваат некои области, но не сите методологии, стандарди, модели и политики кои се потребни за ефективни услуги на е-Влада.

Табела 5. Реализација на ИКТ методологија, модели и политики

	Република Македонија
Архитектура на е-Влада	2007
Темплејт за документ и активност	Делумно
Темплејт за документ за тендер и активност	Не
Отворено општество во е-Влада	Не
XML стандарди	Не
Споредување	Не
Обезбедени податоци	Не
Стандарди за заштита на информациски системи ISO 17799	2008
ISO 9001 стандард за квалитет на Владините услуги	2008
Меѓусебна оперативност	Не

Мерки на Програмата:

- Определување на стандарди обележани во горната табела, започнувајќи со стандардите за дигитална размена на документи, дигитално фактурирање и дигитално нарачување.

2.3 ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРИСТАПОТ ДО ФИНАНСИИ И ПОЕДНОСТАВУВАЊЕ НА ДАНОЦИТЕ

2.3.1 Подобрување на пристапот до финансии

Во последните години значително се зголеми кредитниот волумен на банкарскиот сектор од што најголема корист имаше секторот на претпријатијата. Но, МСП се' уште имаат проблеми во пристапот до комерцијалните заеми. Ова е поврзано со постоењето на недоволно развиен банкарски систем. Неопходно е зајакнување на функционирањето на банкарскиот систем и финансиското посредување но, сепак, тоа е недоволен услов за да се подобри финансирањето на МСП.

Постојат конкретни ограничувања кои претставуваат бариера за пристапот на МСП до финансиите на комерцијалните банки. Недоволната актива и слабата капитализација, ограничените идеи за развој и ранливоста од пазарните движења, во комбинација со ограничените технички, менаџерски и маркетиншки вештини на сопствениците на малите бизниси, водат до тоа комерцијалните банки да ги сметаат МСП како високо-ризични и затоа често ги одбегнуваат кога станува збор за одобрување на заем. МСП обично не ги прикажуваат информациите до тој степен и квалитет каков што бараат банките за соодветно да го оценат нивниот кредибилитет во позајмување врз основа на финансиски извештаи.

Кога станува збор за позајмување базирано на активата, се бараат големи хипотеки, но се гледа и видот и квалитетот на хипотеката, што исто така претставува уште една пречка за МСП. Сево ова може да се занемари во споредба со поатрактивните и помалку ризичните можности за инвестирање, како што се обврзниците на Владата, благајничките записи на НБМ, како и позајмувањето на големи претпријатија.

Алтернативните финансиски инструменти, како што се финансискиот лизинг, факторингот или инвестирањето во сопственички капитал, овозможени преку бизнис ангелите или приватните фондови за вложување во сопственички капитал, не се применуваат често, иако во повеќето случаи постои правно опкружување.

На финансискиот пазар посебен проблем имаат претприемачите кои сакаат да започнат со деловна активност, бидејќи микрофинансиските институции –банкарски и небанкарски не се доволно застапени.

2.3.1.1 Приватно кредитно биро

Информациите за кредитите кои се присутни во земјата не се доволни за кредитно оценување на клиентите. Помеѓу изворите за овие информации се Народната банка на Република Македонија, Македонската банка за поддршка на развојот и Централниот регистар. Поради постоење на асиметрични информации на банките и нивните клиенти, постои опасност од погрешна селекција на информацијата за клиентите.

На меѓународно ниво, приватните кредитни бироа се покажаа како соодветна алатка за надминување на информациските проблеми на банките. Тие обезбедуваат пристап до “платежниот профил” на конкретните клиенти за одредена цена. Од друга страна, ова им помага на банките да направат разлика помеѓу високо и нискоризичните МСП кога станува збор за позајмување базирано на финансиски извештаи. Ова придонесува за намалување на трансакционите трошоци и ги поттикнува банките да ги прошират заемите на МСП. Меѓутоа, воспоставувањето на вакво кредитно

биро бара одредување и обезбедување одредени правни, регулаторни и информатички инструменти.

Мерки на Програмата:

- Поддршка за отварање на приватни кредитни бироа за да се обезбедат банките со информации кои им се потребни за соодветно оценување на кредитбилитетот на МСП.
- Осигурување за сеопфатноста на пристапот на кредитното биро, преку вклучување на сите финансиски институции, со цел да се зголеми размената на информации меѓу банките.
- Измена на законите кои претставуваат пречка при размената на информации (банкарски доверливи регулативи, податоци и закони за заштита на потрошувачите), а најдобар начин е преку усвојување на Закон за кредитна информација, кој ќе претставува единствен авторитет за собирање и дистрибуција на (позитивни или негативни) податоци.

2.3.1.2 Режим за безбедни трансакции

Позајмувањето базирано на активата на претпријатијата претставува подобра опција за комерцијалните банки. Ова бара функционирање на пазар за безбедни трансакции, условен од широкиот спектар од заложена актива, лесна и не многу скапа регистрација, како и брза и едноставна реализација во случај на стечај. Додека Законот за договорен залог (2005) дозволува разни комбинации за хипотеката користена како осигурување за заемот, недвижностите се преферираат како подобра опција, а од другите видови на актива опремата воопшто не е прифатена. Слично на ова, прифаќањето на ненаплатени сметки и залихи, исто така, не се применува. Иако Регистарот на залог се смета како модел за регионот, остануваат отворени прашањата во однос на пополнувањето на целиот договор за залог, високите трошоци за преглед на големата документација и високите регистрациони трошоци.

Регистрацијата на залог на недвижности се' уште доцни, поради недостиг од постоење на единствен регистар (катастар). Статутарните приоритети за вработените во фирми под стечај, во однос на неисплатените плати, ги намалува приоритетните права на банките и вредноста на обезбедувањето. Кога станува збор за реализација на осигурувањето, новиот Законот за стечај (2006) и усвојувањето на Законот за извршување доведоа до насочување на стечајните процедури со кои им се дава на договорите за залог право за извршување што им овозможува на банките да ја реализираат хипотеката без претходна судска одлука. Пошироката употреба на само помагачките механизми ќе ги охрабри банките да ги намалат нивните барања за осигурување, од што корист ќе имаат МСП.

Мерки на Програмата:

- Намалување на таксите од Централниот регистар за регистрација на залог за малите кредити во вредност од € 8-12 - меѓународна практика.
- Осигурување дека нерегистрираните залози се земени предвид во помал ранг, споредбено со регистрираните залози, наместо да се сметаат за неприфатливи.
- Осигурување дека хипотекарните кредитори имаат приоритет пред другите права во случај на стечај, што е во линија со најдобрата меѓународна практика.
- Подигање на свеста за важноста и најдобрата практика во релација со другите форми на пренослива актива (опрема), ненаплатени сметки, инвентар и др. работи кои можат да се користат како залог.

2.3.1.3 Подобрување на оперативноста на Гарантниот фонд

Гарантниот фонд при Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР) беше основан со измена на Законот за основање на МБПР (2005). Околу 265 милиони денари (€ 4.23 милиони) беа префрлени на сметка на Гарантниот фонд. Фондот е менаџиран од Гарантен одбор, посебен оддел во рамките на Управниот одбор на МБПР. Целта на Фондот е да обезбеди гаранции за заемите од комерцијалните банки, бидејќи тоа е проблем со кој МСП се соочуваат кога бараат заем и мора да приложат хипотека (често 200% поголема од вредноста на заемот), која банките ја бараат како гаранција за заемот. Гаранциите покриваат 33% од вредноста на заемот за максимален износ на заемот од € 35.000, меѓутоа за инвестиција не поголема од € 150.000 .

И покрај големиот интерес од страна на МСП, ниту една гаранција не беше издадена во последниве 12 месеци. Ова покажува дека концептот на Фондот е неадекватно поврзан со хипотекарните проблеми на МСП. Се чини дека МСП не се способни да го обезбедат дополнителното осигурување за да ги достигнат големите хипотекарни барања на банките. Долгите административни проблеми може да се уште една дополнителна причина зошто МСП го одбегнуваат користењето на Гарантниот фонд за заеми.

Мерки на МСП Програмата:

- Согледување на причините за неискористување на Гарантниот фонд од страна на МСП.
- Измена на функционирањето на Гарантниот фонд со цел негова поголема искористеност.

2.3.1.4 Обезбедување финансиска поддршка за извозните претпријатија

Помалите претпријатија во Република Македонија често се соочуваат со потешкотии кога барат кредити за извоз и услуги поврзани со извозот кај комерцијалните банки. Процедурите се сложени, а извозните кредити несоодветни. Земјите во вакви ситуации често реагираат преку реализирање на различни начини, овозможувајќи му на странскиот купувач на извезените производи да го пролонгира плаќањето и/или услугите за извесен период. Официјалната поддршка може да биде обезбедена како: (а) "целосна покриеност", на пр.

осигурување или гаранции дадени на извозниците или банките без финансиска поддршка; (б) финансиска поддршка, на пр. директни кредити/финансирање, рефинансирање на каматните стапки; (в) помош при финансирањето, на пр. кредити и грантови.

МСП имаат сериозен проблем при обезбедување на обртен капитал (како што е набавка на репроматеријали, добра или производи потребни за производство во однос на кредитите за набавка на машини, односно опрема). Следејќи ја меѓународната практика, малите претпријатија кои се занимаваат со извоз треба да бидат поддржани од страна на МБПР со извозни кредити, а со тоа би се зголемиле нивните шанси за влегување на меѓународните пазари.

Мерки на Програмата:

- Поддршка за финансирање на мали извозни претпријатија преку обезбедување на заеми со поволни услови за покривање на трошоците поврзани со извозот (на пр. набавка на репроматеријали, маркетинг трошоци, развој на дистрибутивна мрежа).
- Барање на кредитни линии за финансирање на извозните активности на претпријатијата.

2.3.1.5 Финансирање во сопственички капитал

Сопственичкиот капитал обезбеден од надворешни инвеститори нуди можност за задоволување на потребите за средства на МСП. Инвеститорот во сопственички капитал за вложените средства очекува дел од добивка и дел од сопственоста на претпријатието.

Ризичните вложувања се конкретна форма на сопственички капитал кој се фокусира на бизниси со висок ризик, односно нови брзорастечки и високотехнолошки претпријатија каде се очекува дека добивката ќе биде поголема од просечната, но постои ризик инвестицијата да не го донесе очекуваниот профит. Најчесто ризиците ги покриваат добивките од одделни брзорастечки претпријатија. Финансирањето во сопственички капитал, како извор на финансирање на МСП, не е застапено кај македонските МСП.

2.3.1.6 Микрофинансирање

Обезбедување на мали заеми или микрокредитирање е особено значајно за малите односно почетните претпријатија. Оваа форма на финансирање на потенцијалните претприемачи е застапена како во развиените, така и во земјите во транзиција, но и во недоволно развиените земји (Индија, Бангладеш).

Овој модел на финансирање на претприемачите, особено на почетниците, беше мошне застапен во Европската Унија. За таа цел, ЕУ издвојуваше средства во посебни фондови.

Во Македонија оваа форма на финансирање е недоволно застапена, иако претставува начин за побрзо самовработување на потенцијалните претприемачи. Вообичаено микрофинансирањето не го вршат комерцијалните банки кои не се заинтересирани за новите претприемачи, туку тоа го прават одделни специјализирани банки/фондови и програми (небанкарски институции).

Во Македонија има повеќе примери за успешно микрофинансирање на почетничките деловни активности (Програма 'Хоризонти', Штедилници 'Можности', Штедилница 'Фулм'). Но, сепак, ова не е доволно за да се задоволат потребите на претприемачите.

Мерки на Програмата:

- Обезбедување на средства од донатори (евентуално од буџет на РМ) и формирање на институција која ќе ги менаџира овие средства под некомерцијални услови.
- Испитување на можноста микрокредитната линија од програмата ФАРЕ на ЕУ (која се' уште не е искористена и е револвинг фонд) да премине во институцијата од претходната точка.

2.3.1.7 “Бизнис ангели”

“Бизнис ангелите” инвестираат директно во претпријатијата или поддржуваат добра деловна идеја на поединци. Инвеститорот по одреден период најчесто ги повлекува вложените средства (5-7 години). Во Република Македонија финансирањето на МСП преку “бизнис ангелите” не е развиено. Во Република Словенија се регистрирани повеќе од 28 “бизнис ангели”, поврзани во мрежа. Согласно најдобрите практики од ЕУ, потребно е подигање на свеста за овој концепт, создавање на тим на “бизнис ангели” за да се разговара за релевантни прашања, како и да се обезбеди финансиска поддршка за создавање на мрежа на “бизнис ангели”, која што ќе ги поврзе потенцијалните инвеститори со претпријатијата.

Мерки на Програмата:

- Организирање на кампања за подигање на свеста на која ќе бидат претставени придобивките од „бизнис ангелите” како извор на финансирање во сопственички капитал.
- Поддршка за создавање мрежа на „бизнис ангели” за поврзување на потенцијалните ангели- инвестори со МСП.
- Преку мрежата да се изгради капацитет на МСП за ефективно презентирање на своите можности пред потенцијалните ангели- инвеститори.

2.3.1.8. Фонд за вложување во сопственички капитал/ Ризично вложување

Инвестиционите фондови се организирани под покровителство на една или неколку институции и имаат за цел привлекување на приватни инвеститори. Во Република Македонија постои правна и институционална инфраструктура за воспоставување и менаџирање на овие фондови. Условите за отварање на инвестициони фондови се дефинирани во Законот за инвестициони фондови (2000). Иако беа отворени неколку фондови за ризични вложувања, само Фондот за помош на мали претпријатија (СЕАФ) е се’ уште оперативен. Овој Фонд, директно финансира во претпријатија со вредност на инвестицијата од \$ 200.000 до \$ 1.500.000, со превземање на помал дел од претпријатието (помеѓу 20% и 49%). Работејќи на комерцијална основа, овој Фонд се фокусира стриктно на бизниси кои имаат привлекувачка основа. Поради ограничениот број на МСП кои можат да профитираат од СЕАФ, неговото влијание во финансирањето на МСП е незначително. Всушност, за време од пет години, само 14 МСП користеа средства од овој Фонд.

Мерки на Програмата:

- Започнување дискусија за отварањето на заеднички инвестициони фондови, во кои ќе учествуваат Европската банка за обнова и развој (ЕБРД), УСАИД, ИФЦ, како и комерцијалните домашни и странски банки.

2.3.1.9 Лизинг

Лизингот овозможува разрешување на финансиските проблеми на МСП кои имаат потреба од нова опрема за нивните активности, но не можат да добијат заем за да ја купат. Лизинг-претпријатијата ја имаат сопственоста врз предметот што е на лизинг и на тој начин се надминуваат пречките на банкарското кредитирање. Законот за лизинг (2002), изменет во 2003 и 2006 година, ја регулира оваа проблематика.

Законот за договорен залог (2005) бара регистрирање на давањето под лизинг, заради намалување на ризикот од измама од страна на корисникот на лизингот.

Сепак, направен е само мал прогрес. Од вкупно осум лиценцирани лизинг-компаниии, само две се оперативни и лизингот е ограничен на само 1,3% од средствата искористени за финансирање во нови инвестиции. Лизингот за возила е широко распространет, но лизингот за опрема е исклучок. Лизинг-договорите се регулирани со Законот за лизинг, со што се ограничува слобода при договарање помеѓу страните за пофлексибилни лизинг-договори,

кои би биле приспособени според очекуваните приливи и можностите за отплаќање. Лизинг-договорите се предмет на повисока регистрациона такса, во споредба со регистрацијата на договорите за залог. Фискалната легислатива, особено во однос на ДДВ и амортизацијата, се' уште не се до крај јасни. Судовите не се доволно ефикасни за да издадат овластување за наплата на неплатена опрема издадена под лизинг. Свеста за придобивките од лизингот помеѓу МСП е мала.

Мерки на Програмата:

- Соработка со Министерството за финансии и министерството за правда при смена на Законот за лизинг, кој треба да се однесува само на лизинг-активностите, а не на лизинг-договорите, додека подоцна овие договори треба да бидат додадени во Законот за облигации.
- Адаптирање на таксите за регистрација од Централниот регистар според македонската реалност и таксите кои се наплаќаат во ЕУ.
- Осигурување дека подзаконските акти за регистрација, како и за амортизација на предметите земени под лизинг се во сооднос со најдобрата европска пракса и Меѓународните сметководствени стандарди.
- Соработка со Министерството за правда за воведување на кратки, специјални судски процедури преку кои правото на сопственост ќе биде заштитено на иста основа како и правото на поседување за да се обезбеди брз, едноставен и ефективен процес на повторно присвојување на предметите под лизинг.
- Соработка со Министерството за правда преку што ќе се изврши осиргување дека нотарската заверка за лизинг има иста извршна моќ како извршната судска одлука, за да се овозможи извршување надвор од судот.
- Превземање на пилот-иницијатива за оценување на можноста за микро-лизингот во земјоделскиот сектор.
- Промовирање на важноста на лизингот како потенцијална алтернатива на кредитното финансирање.

2.3.1.10 Факторинг

Во многу земји факторингот стана нов финансиски инструмент за обезбедување на обртен капитал и ликвидност на МСП. Како производ со широк спектар за претпријатијата вклучени во домашната и меѓународната трговија, факторингот ги комбинира финансиите и услугите преку собирање на ненаплатени сметки и му овозможува на купувачот кредитно покритие, односно соодветно покритие за долгот во случај на загуба, поради финансиската неможност на купувачот да плати. Иако за структурата на факторингот постои правна и банкарска рамка, а МСП имаат потреба од обртен капитал и ликвидност, факторингот не е присутен. Свеста помеѓу МСП е многу ниска. Иако правниот и банкарскиот систем го препознаваат факторингот, потребни се модификации и разјаснувања, кои ќе претставуваат еден вид почетна точка за развој на пазарот за факторингот.

Факторингот како финансиски производ во однос на ДДВ-легислативата, со одредени исклучоци, како и адаптирање на Законот за банки, во кој треба јасно да се дефинира факторингот како потенцијална банкарска активност, се само дел од работите кои треба да бидат земени предвид. Во моментот, факторингот останува комерцијална одлука на банките и нефинансиските институции дали да го нудат на нивните клиенти или не. Сепак, потребна е јавна кампања за подигање на свеста и образованието, што би помогнала за соодветно позиционирање на факторингот како основа за пазарен развој.

Мерки на Програмата:

- Со помош на Форумот за МСП да се подигне свеста за факторингот како потенцијален извор за финансирање на МСП.

- Преглед на правната и регулаторната рамка за факторингот (ДДВ, Законот за банки и Законот за сметководство) и прилагодување на најдобрата меѓународна практика.
- Промовирање на пилот-иницијатива за стимулирање на факторингот.

2.3.2.11 Франшизирање

Франшизирање е начин на работа со кој франшизерот ја продава бизнис идејата и методологијата или “франшискиот бизнис” на друго лице или бизнис, кој работи според името на франшизерот. Ова нуди многу предности за МСП. МСП можат да ги користат и пазарните производи и услуги на франшизираните трговски, услужни марки и трговски имиња, за кои претпријатието однапред плаќа такса за користење, како и дел од продажбата. Значи, МСП не треба да започне бизнис од почеток, туку може да го искористи претходно развиениот и оперативен деловен концепт. Исто така, банките повеќе би сакале да финансираат вакво франшизирано претпријатие на респектиран и познат франшизер, отколку претпријатие кое сака за отвори недоказан бизнис. Генерално, франшизата може значајно да го намали деловниот ризик.

Иако франшизирањето е релативно нов концепт за стопанството во Република Македонија, правниот систем ги прифаќа франшизните договори. Тие имаат некои предности во однос на домашните претпријатија за одредени даночни олеснувања. Во Законот за работни односи јасно се дефинира дека изнајмувањето може да биде слободно договорано и дека постојат закони со кои се штитат трговските марки, патенти и копирачки права. Всушност, постојат успешни примери за франшизирање во земјата.

Се’ уште постојат ограничувања за концептот да биде уште повеќе применуван. Овие ограничувања се однесуваат на ниското ниво на свест за франшизирањето како алтернатива за започнување на бизнис.

Мерки на Програмата:

- Подигање на свеста за концептот на франшизата преку имплементирање на кампања.

2.3.2 Поедноставување на оданочувањето

Даночниот систем во Република Македонија е со карактеристики на модерниот пазарен даночен систем. Даночните проблеми се мали споредбено со тие на меѓународно ниво (ОЕСД просек 36% од БДП, Република Македонија 20% во 2005).

Практиката на земјите во транзиција покажува дека ефикасен даночен систем со транспарентни, едноставни и ниски даноци е еден од основните предуслови за економски напредок. Пониските даночни стапки и едноставната пресметка ќе ги направат трошоците/ризикут од криење на данокот поголеми, отколку трошоците за плаќање. Ова бара воведување на основните принципи на модерниот даночен систем во пазарната економија: ефикасни предлози за оданочување, кое ќе има минимален ефект при користење на средствата (неутралност), додека кај сопственичкиот капитал би се очекувало оданочувањето да ги третира сличните даночни обврзници на ист начин и да осигура дека даночните ограничувања се конзистентни со можноста за плаќање. Потребен е даночен систем кој е лесен за следење од даночната администрација и обврзниците, може да одговори на барањата на растечката пазарна економија и како резултат на тоа да се постигне зголемување на бројот на даночни обврзници.

Меѓу првите мерки што новата Влада ги презеде беше воведувањето на рамен данок од 12 %, односно на 10% во 2008 година, со што Република Македонија создаде можност за поголеми инвестирања.

Мерки на Програмата

1. Согледување на можностите за даночни олеснувања - ослободувања за почетниците – согласно добрите практики во ЕУ и пошироко.

2.3.2.1 Враќање на средствата од Данокот на додадена вредност

Според законот, ако вредноста на даночниот кредит за даден даночен период (месец, квартал, година) е поголем од данокот пресметан за добавување на добра и услуги, разликата треба да биде вратена. Ако даночниот обврзник не бара враќање, тогаш вредноста се смета за даночен аванс за следниот даночен период. Вишокот од ДДВ треба да биде вратен во рок од 30 дена. Ако ДДВ е вратен по овој рок, се пресметува камата од 0,05% за секој ден доцнење, чија вредност се додава на вредноста за враќање. Правото за даночно враќање за комплетираниот извоз се реализира само за вредноста на пресметаниот ДДВ во земјата и никогаш не е поголем од тој што е презентираан во извозните документи (фактура, увозна царинска декларација итн.). Меѓутоа, законот не ги регулира сите конкретни провизии и рокови за враќање на даночниот кредит за извозниците.

Во практика, бизнисите се соочуваат со ненавремено враќање, а многу често средствата воопшто не се рефундираат. Ова создава конкретни ограничувања за приливот кај овие бизниси. Додека се очекува воведување на е-даночни услуги, кои ќе придонесат за побрзо враќање на ДДВ, постои исто така, потреба од обезбедување соодветно реализирање на процедурите за враќање.

Мерки на Програмата:

- Преглед на причините кои придонесуваат за доцнење или неуспешно враќање на средствата од ДДВ, со посебен фокус на малите бизниси, како и предлагање препораки за реформа.
- Целосно спроведување на Законот за ДДВ, особено во однос на враќање на средствата од ДДВ.
- Координација со Министерството за финансии дека законот е во согласност со препораките на ЕУ.

2.3.2.2 Неформална економија

Неформалните активности се постојано присутни во економиите во регионот на ЈИЕ (илустрирано во Табела 6).

Табела 6. Неформална економија во регионот на ЈИЕ

	АЛ	БлХ	БГ	ХР	МК	МЛ	РО	СМ	ЈЕИ просек
Неформална економија (% БНП)	33.4	34.1	36.9	33.4	45.1	45.1	34.4	29.1	22.7

Извор: Шнајдер (2002)

Во две земји, Молдавија и Република Македонија, речиси половина (45,1%) од Бруто националниот производ (БНП) се генерира од неформалната економија. Ова високо ниво на сивата економска активност укажува на потребата од комплексни мерки со цел нејзино ублажување. Ова значи дека мора да се дејствува широко и интегрирано за да може да се очекува позитивен исход. Различните аспекти на предложените промени во оданочувањето, бизнис опкружувањето итн., ќе доведат до формализирање на дел од моменталните неформални активности но, сепак, потребни се дополнителни напори за охрабрување на формализацијата на бизнисите.

Мерки на Програмата:

- Подготвување и превземање на детална кампања за подигање на свеста за максимизирање на влијанието (преку предложени намалувања во даноците и

социјалните придонеси, поедноставени даноци за МСП, фокусирано деловно опкружување -лиценци, дозволи, регистрација итн.).

- Стимулирање на пријавувањето на работниците преку намален персонален данок, пофлексибилни форми на работен однос и зголемена флексибилност во процесот на вработување и отпуштање од работа.
- Модернизација и автоматизација на царинската процедура и професионализација на царинскиот менаџмент.
- Опфаќање на улични продавачи и трговци од мал обем со посебна законска регулатива и процедури (намалени придонеси, посебни даночни олеснувања итн.), со цел полесно самовработување и излегување од сферата на сивата економија.
- Подготовка на национална кампања за подигање на свеста со фокус на неформалната економија и објаснување на работите како што се: зошто неформалната економија го засега секого, која е улогата на Владата, кои се трошоците и ризиците на неформалните активности, како и придобивките и начините на помош за оние кои сакаат да го легализираат својот бизнис.

2.4 ПОДОБРУВАЊЕ НА КОНКУРЕНТНОСТА И ИНОВАТИВНОСТА

Генерално, се' уште постои недостаток од соодветно знаење и информации помеѓу претприемачите за тоа што Министерството за економија (МЕ), АППРМ, Форумот за МСП и другите националните институции работат на развојот на МСП.

За да се надмине оваа празнина, потребно е зголемување на свеста за развој на претприемничката култура и претприемничкиот дух во функција на создавање на претприемничко општество.

Тоа се постигнува со обезбедување на релевантни информации, вклучувајќи брошури и водичи кои се во функција на охрабрување за отпочнување со работа.

Мерки на Програмата:

- Постојана промоција и дистрибуција на стратешки документи, програми и други информации, во интерес на поголема информираност на потенцијалните претприемачи и стопанственици.
- Воспоставување на посебен портал за МСП на прашања и одговори на веб-страницата на МЕ, за кој ќе биде одговорен Секторот за МСП во МЕ.
- Подготовка на брошура за видот на политиките, институциите, финансирањето итн., поврзано со развојот на МСП .
- Подготовка на брошура за бизнис регистрација преку едношалтерскиот систем (МЕ и Централен регистар).
- Подготовка на брошура за лиценците и дозволите (релевантните министерства и институции).
- Подготовка на брошура за видот на финансиски производи и нивните придобивки и влијанија (на пр. лизинг, факторинг, „бизнис ангели”, фондови за сопственички капитал итн.). (Министерство за економија и и Министерство за финансии).
- Подготовка на брошура за „бизнис ангели” и мрежа на „бизнис ангели” (Министерство за економија).
- Подготовка на брошура за деловните услуги кои се нудат и водич за клучните теми како што се деловно планирање, аплицирање за кредити итн. (МЕ, АППРМ, ФРЧР итн.).

2.4.1 Меѓународни и национални стандарди

Од 45.000 активни претпријатија во земјата, одвај 100 се меѓународно сертифицирани за квалитет и безбедносни стандарди како што се ИСО, ХАЦЦП, ТQM, Британската асоцијација за стандарди, итн.

Традиционалните навики на потрошувачите, малиот трансфер на технологија, недостатокот од странски фирми и сл. се дел од причините за недоволното вклучување на македонските претпријатија во подобрувањето на нивните капацитети и конкурентските придобивки. МСП главно работат локално и/или регионално во релативно мал пазар, без да се соочат со значајна директна конкуренција. Со добивањето на статусот земја-кандидат, ситуацијата мора значајно да се смени, доколку претпријатијата сакаат да се натпреваруваат на домашниот пазар, но и да се прошират и да се натпреваруваат на пазарите на ЕУ и глобално. Подигањето на нивото на стандардите е најважно во овој процес.

Мерки на Програмата:

- Соработка со Бирото за стандардизација (БС) и деловните здруженија (преку Форумот за МСП) за промовирање на важноста на ИСО и другите меѓународни стандарди за МСП.
- Развивање на проекти за финансирање преку ИПА фондовите за поддршка на МСП, за воведување/подигање на ИСО и другите меѓународни стандарди.
- Користење на ФРЧР за создавање на консултантите кои ќе можат да им помогнат МСП при имплементирање на меѓународните стандарди.

2.4.2 Кластери

Здружувањето на МСП во кластери има за цел стекнување на низа поволности кои водат до поголема конкурентност.

Индивидуално, МСП често не се способни да ги придобијат пазарните можности, имаат проблеми во достигнување на економското ниво при купување на суровините и репроматеријалите, имаат проблеми со извозот, со можностите за обуки и со примената на технолошките иновации.

Кластерското/мрежното развивање, преку комбинирање на активностите, има за цел да им помогне на МСП да ги надминат своите проблеми.

Покрај поддршка во создавањето и зајакнувањето на МСП мрежите и развој на постоечките МСП кластери, потребни се иницијативи за подигање на свеста, распространување на најдобрите практики помеѓу мотивираните сопственици на МСП и создавање на соодветен форум за дискусија и, на крај, рамка за менаџирање на кластерите како целина.

Во линија со ова, кластерите во Република Македонија се обидуваат да им помогнат на претпријатијата да ја зголемат својата конкурентност на домашните, регионалните и меѓународните пазари. Како резултат на претходните обиди, веќе постојат следниве кластери: за јагнешко месо и сирење, за туризам, за ИТ / Дигитална медија, за вино, за текстил.

Овие кластери се поддржани од НСПК и постои можност за отварање на нови кластери, како на пример, за преработка на храна, чевли, мебел итн.

Мерки на МСП Програмата:

- Поддршка за НСПК за да продолжи со поддржување на веќе постоечките кластери.
- Поддршка на асоцијациите на МСП во промовирањето и отворањето на нови кластери.
- Подигање на свеста на национално и локално ниво кај институциите и претпријатијата за поддршка на здружувањето во кластери, како еден модел за зголемување на конкурентноста.

2.4.3 Електронска подготвеност на МСП (е- подготвеност)

е-Подготвеност е ниво до кое земјата е подготвена да учествува во поврзување со светот. Моменталните податоци кои постојат за Република Македонија не дозволуваат детално оценување на е-подготвеноста на МСП. Меѓутоа, индикаторите како што се: употребата на Интернетот, постоењето на веб-страници, безбедносни капацитети, број на вработени кои користат ИКТ, можноста за користење на широка конекција, пристапност до локално поврзување и Интранет покажуваат дека македонските МСП треба да поминат долг пат за да ги стигнат своите конкуренти во ЕУ. За да се постигне ова, примената на ИКТ во економијата и општеството треба да стане повеќе присутна и широко прифатена од бизнисите и граѓаните.

Мерки на МСП Програмата:

- Изготвување на студија со која ќе се оцени нивото на ИКТ и употребата на е-бизнис, споредба со праксата во ЕУ и донесување на заклучоци/препораки за проширување на употребата.
- Одредување на индексот на е-подготвеност и споредба со ЕУ (Европски извештај за е-бизнис)
- Развивање и имплементирање на „Го дигитал” проект, кој ќе ги има следниве фази:
 - Фаза 1: Подготовка на студија за успешни компании кои користат ИКТ, е-бизнис итн.
 - Фаза 2: Подготовка на „демо портал”, кој ќе биде користен за презентација пред МСП.
 - Фаза 3: Регионална презентација на која ќе се презентираат фазите 1 и 2 во 20 градови (20 МСП).
 - Фаза 4: Спроведување на суштински ИКТ литературни курсеви (2 дена) за 200-4000 МСП.
 - Фаза 5: Давање на 1 компјутер и 2 години пристап на Интернет за 200-4000 МСП.

2.4.4 Подигање на свеста за Информациска комуникациска технологија (ИКТ)

Главна придобивка за претпријатијата да инвестираат во е-бизнис претставува фактот дека тоа може да им помогне да ја зголемат ефикасноста на нивните деловни активности и како резултат на тоа да постигнат зголемување на нивната конкурентност.

МСП се’ уште ограничено ја користат ИКТ и нејзиниот потенцијал, поради ограничениот буџет за инвестирање во ИКТ и потешкотии при вработувањето на професионалци од областа на ИКТ, како и поради високите трошоци за нејзино користење.

Македонските претпријатија моментално се малку едуцирани од областа на ИКТ и малку ја употребуваат. Моментално, ИКТ не се користи како клучна алатка за зголемување на нивото на продуктивноста и компаниите со развоен потенцијал не успеваат целосно да ја искористат како алатка за зголемување на нивната конкурентност.

Податоците покажуваат дека Република Македонија заостанува неколку години зад ЕУ. Владата треба да ја подобри е-подготвеноста во земјата, фокусирајќи се на секторот на МСП.

Клучна целна група на активностите за подигање на свеста за важноста на ИКТ би биле: (а) МСП кои воопшто не ја користат ИКТ и (б) МСП кои малку ја користат ИКТ.

Мерки Програмата:

- Спроведување на повеќегодишна кампања за подигање на свеста со посебен фокус на МСП и употребата на ИКТ (медиска кампања, регионални презентации, демо-портал, презентации на успешни ИКТ корисници, спроведување на концептот за е-бизнис).

- Креирање на портал за МСП кој ќе служи како место за информации за секторот на МСП, поврзан со сите релевантни организации (на пр. секторот за МСП во МЕ, АППРМ, бизнис здруженијата, Централниот регистар итн.).

2.4.5 Инвестирање во истражување и развој (И&Р)

Учеството на И&Р во БДП во 2003 година беше само 0,22% од БДП, споредбено со соседните земји како Србија (0,32%), Бугарија (0,5%), Хрватска (1,1%) и Словенија (1,5%). Мало зголемување се бележи во 2004 година (0,25% од БДП). Сепак, вредноста е доста мала споредено со целта во ревидираната Лисабонска агенда за зголемување на трошоците за И&Р на 3% од БДП до 2010 година.

Трошоци за истражувања најмногу се направени на универзитетите (60,2%), а само мал дел отпаѓа на претпријатијата. Во ЕУ просечното учество на бизнис секторот е 65,3% (2000). Целта во Лисабонскиот документ е 66% од инвестициите во И&Р да бидат нивестирани од приватниот сектор до 2010 година.

Мерки на МСП Програмата:

- Организирање на дискусии за охрабрување на министерствата да усвојат цел - 1% од БДП да биде инвестиран во И&Р активности до 2010 година.
- Поттикнување на приватниот сектор да ја зголеми вредноста на инвестициите во И&Р.
- Основање на институции за И&Р за поддршка на технолошкиот развој на МСП.
- Организирање на дискусија со Министерството за финансии за воведување на даночни олеснувања за МСП секторот за инвестирање во И&Р.

2.4.6 Научно-технолошки индустриски паркови

Научно-технолошките индустриски паркови обезбедуваат оптимизирано опкружување за трансформирање на достигнувањата во И&Р во реално производство, привлекување и собирање на талентирани луѓе, технологии и капитал преку обезбедување на цел спектар на услуги и преферентни политики и забрзување на индустријализацијата на високи и нови технологии. Важноста од ова произлегува од врските помеѓу високотехнолошкиот развој и побарувачката на пазарот дома и надвор. Специјализираните претпријатија можат да бидат формирани во Научно- технолошките индустриски паркови фокусирајќи се, на пример, на софтвер, биологија и биохемија или оптоелектроника.

Физибилити студиите укажуваат дека постои потенцијал за отварање на најмалку два научно-технолошки паркови, во Битола и Скопје, меѓутоа, нивниот развој е ограничен од недостигот на средства. На пример, технолошкиот парк во Битола би чинел околу € 700.000 - € 1 милион. Исто така, има потребата за попрецизно дефинирање на технолошката инфраструктура во согласност со новите барања (Закон за научноистражувачка дејност, Закон за поттикнување и помагање на техничката култура и Закон за поттикнување и помагање на технолошкиот развој).

Владата треба да ја согледа можноста за отварање на најмалку еден нов технолошки парк кој ќе се фокусира на производство на софтвер, компјутерски чипови и други аспекти поврзани со ИКТ (Вардарска силиконска долина).

Мерки на МСП Програмата:

- Изработка на физибилити студија за создавање на технолошки парк.
- Соработка со Министерството за образование и наука за усогласување на соодветната легислатива за да се овозможи создавање на технолошки паркови.

- Соработка со Министерството за финансии за обезбедување на државна поддршка (инфраструктура, даночни олеснувања, итн.) за стимулирање на инвестирање во технолошките паркови.
- Охрабрување на големите претпријатија за поврзување со универзитетите во создавање на технолошки паркови.

2.4.7 Промоција на истражување и развој (И&Р)

Според податоците од Централниот регистар, за периодот 2003 - 2004 само 2 мали, 21 средно и 31 големо претпријатие имаат инвестирано во И&Р активности, чија вредност изнесува € 1.7 милиони во 2003 година и € 1.24 во 2004 година. Овие вредности се екстремно мали и укажуваат на недостигот во И&Р од страна на домашните претпријатија.

Мерки на МСП Програмата:

- Соработка со Министерството за образование и наука за организирање на кампања за подигање на свеста (медиумска кампања, саеми за најдобри практики, брошури и практични водичи за МСП, информации на веб-порталите, итн.) за улогата на инвестирањето во И&Р, со осврт на идната конкурентност и профитабилност на претпријатијата.
- Подигање на свеста за важноста на И&Р на редовните состаноци, конференции и сл. во мрежата на деловни асоцијации.
- Организирање на дискусии на кои успешните компании (на пр. HiTek Corporation, Миком, МЗТ Хепос итн.) ќе бидат презентирани пред МСП како најдобри примери во процесот на комерцијализирање на развојот на нови технологии.
- Развивање на програми за награди, за иновативните решенија на претприемачите.

2.4.8 Иновативна таблица

Потребата од надгледување и оценување на работата на конкретни земји во однос на нивниот прогрес, направен во науката и технолошката иновација (НТИ), е мошне важна. *Европската иновативна таблица* (ЕИС) претставува инструмент развиен од ЕК за оценување и споредување на иновативниот перформанс на земјите-членки, врз основа на серија на иновативни индикатори кои ја покриваат работата на целата земја во оваа област. Република Македонија има недостаток од податоци и инструменти за да може да ги измери иновативните трендови преку развој на соодветни НТИ политики за МСП.

Мерки на МСП Програмата:

- Одредување на релевантни индикатори за следење на развојот во науката, технологијата и иновациите согласно со најдобрата пракса на ЕУ (Иновативна таблица).
- Договор помеѓу Министерството за економија и Државниот завод за статистика за собирање на податоци за гореспоменатиот систем на индикатори.
- Подготовка и публикување на годишна Иновативна таблица за Република Македонија, споредена со земјите на ЕУ.
- Подигање на свеста за постоењето на овие индикатори помеѓу МСП, како и релевантните јавни институции кои ќе обезбедат податоци за Иновативната таблица.

2.4.9 Научно-иноваторска соработка

Постојат неколку примери за ефективни врски помеѓу универзитетите и приватниот сектор. Учесници во оваа соработка се ЦИРКО Центарот од Машинскиот факултет и четирите

центри за трансфер на технологија на универзитетите во Скопје и Битола, кои имаат остварено соработка со 1.000 МСП.

Преку кофинансирање на развојно-истражувачки проекти, кои произлегуваат од непосредната соработка на факултетите и претпријатијата, во континуитет се остварува соработката наука- стопанство.

Меѓутоа, се' уште постои потреба од зголемување на соработката во иднина помеѓу високото образование и МСП, во насока на Лисабонска агенда и Програмата за конкурентност и иновативност на ЕУ.

Мерки на Програмата:

- Претставување на услугите, know-how, софтверот и опремата достапна преку ЦИРКО/ЦТТ, Центарот за нови бизниси при машинскиот факултет како можност за обезбедување на И&Р за МСП.
- Стимулирање на вработените во И&Р на факултетите за да ги промовираат своите идеи и знаења преку директни контакти со МСП, како и со практична работа на студентите, идни претприемачи.
- Поврзување на сите релевантни институции од областа на истражувањето и развојот за поголема афирмација кај стопанствениците за претставување на знаењето, развивање на заедничка база на податоци за МСП, организирање на настани за промоција на најдобрата практика итн.
- Изработка на физибилити студија за отварање на научни паркови, високотехнолошки деловни инкубатори, брзорастечки претпријатија (спин оф).
- Воведување на претприемачко образование на сите универзитети (од областа на науката, технологијата и инженерството (на пр. неодамна отворениот Бизнес-центар за почетници при Машинскиот факултет).
- Искористување на знаењето од универзитетите за аплицирање за проекти од меѓународни донатори (на пр. ЕУ) за МСП .
- Зголемување на бројот на фирмите корисници на средства за развој, како и висината на средствата кои државата ги одделува за оваа намена.

2.4.10 Човечки ресурси и одлив на мозоци (Brain Drain)

Одливот на високо образовани кадри надвор од земјата е мошне изразен и тоа негативно се одразува на развојот на економијата.

Голем број експерти бараат можности надвор од државата, а постои и “внатрешен” одлив на мозоци (brain drain), кога специјалисти во земјата не се вработени во областа на нивната експертиза.

Таканаречениот индекс «Full Time Equivalent» за вработените во И&Р во Република Македонија изнесува 1.70 (Табела 7). Индексот е значително мал во однос со просекот ЕУ (5.66), како и во соседните земји (Бугарија 4.63; Словенија 4.64, Грција 3.30). Значително мал број вработени во стопанството (5.4%) се вклучени во И&Р.

Табела 7. И&Р вработени и нивната дистрибуција

Земја	Процент на истражувачи во			
	FTE	Бизнис сектор	Владин сектор	Високо образование
Република Македонија	1.70	5.4	29.5	65.1
Финска	13.77	56.9	12.3	29.8
Шведска	10.10	60.6	4.9	34.5
Грција	3.30	15.20	13.60	71.00
ЕУ-15	5.68	49.7	13.4	34.5
Словенија	4.64	33.6	32.3	30.7
Бугарија	4.63	6.4	40.2	53.1

Извор: МОН (2006)

Просечната возраст на универзитетските професори е 40 години и има само неколку млади научници кои се дел од институции за И&Р. Ситуацијата е таква и поради внатершниот и надворешниот одлив на мозоци (brain drain) воден од ниските примања, статусот и застарените институции.

Мерки на Програмата:

- Создавање на мрежа на македонски научници надвор од државата за стимулирање на заеднички проекти со македонските универзитети, истражувачките институции и МСП.
- Зголемување на платите, зголемување на квалитетот на опремата за И&Р и подигање на статусот на вработените во истражувачките институции.
- Обезбедување финансиска поддршка за научниците за учество на меѓународни конференции.
- Обезбедување стипендии финансирани од Владата и МСП за стимулирање на студентите за изучување технолошки и инженерски предмети, особено за постдипломски и докторски студии.
- Отварање на фонд за стимулирање на младите научници за комерцијализирање на нивните идеи, знаење, иновации итн. (Министерство за образование и наука).
- Обезбедување на услови за младите иноватори (простор, опрема, тренери, Интернет итн.)
- Охрабрување на МСП да организираат практична настава за младите иноватори.

2.4.11 Меѓународна соработка

Постои релативно високо ниво на меѓународна соработка помеѓу македонските универзитети и меѓународните партнери со програмите од ТЕМПУС, ЕРАСМУС, ЦОСТ, 6-та Рамковна програма на ЕУ, НАТО, Меѓународната агенција за атомска енергија (ИАЕА) и билатералните програми. Ова им овозможува на научниците да ги посетат меѓународните институции и да разменат знаење. Меѓутоа, постои потреба од понатамошно интензивирање на овие врски и размени.

Мерки на Програмата:

- Зголемување на информациите и свеста за можностите за трансфер програми обезбедени за универзитетите и МСП (Министерство за образование и наука).
- Обезбедување обука за подготовка на проектна апликација и проектен циклусен менаџмент за универзитетите и МСП да добијат и да раководат со програми за размена.

- Подигање на свеста на македонските научници за европската истражувачка област и охрабрување за поголемо учество.

2.4.12 Технолошка дисперзија

Успешната комерцијална апликација за знаење и технологија зависи од креаторите на спектарот на знаење за трансфер на нивното знаење на корисниците на технологијата, како што се МСП, како и од желбата на корисниците на технологијата (МСП) да го разберат и да го искористат знаењето. Двете работи се релативно неразвиени во Република Македонија и треба да бидат и понатаму поддржани.

Мерки на Програмата:

- Охрабрување на креаторите на знаењето (универзитетите, јавните институции итн.) да организираат саеми и презентации за новите производи и услуги на МСП (на пр. на Скопскиот саем, Претприемачкиот саем/Европски ден, промоција на меѓународни проекти на Машинскиот факултет итн.). Посебно внимание треба да се обврне на привлекување на МСП на овие настани преку соработка со деловните здруженија.
- Воведување на нови универзитетски курсеви од области како што се развој на нов производ, иновациски менаџмент, комерцијализација на иновациите итн.
- Со поддршка на Министерството за образование и наука да се организираат курсеви/семинари за МСП во областа на развој на нови производи, иновациски менаџмент итн.

2.4.13 Права на интелектуална сопственост

Државниот завод за индустриска сопственост е одговорен за развивање на системот за права на интелектуална сопственост (ПИС) во земјата. Податоците од Државниот завод покажуваат дека -индикаторите за ПИС се подобруваат (Табела 8). Државниот завод организира годишни настани за промовирање на креативноста и иновативноста како што се: Меѓународниот ден на интелектуалната сопственост, “Патент на годината”, саемот Макинова, како и учество на меѓународни изложби на идеи-креации-нови производи. Меѓутоа, треба да биде направено многу повеќе во насока на стимулирање на патентирањето, зголемување на имплементацијата на ПИС.

Табела 8. Права на интелектуална сопственост (2001-2005)

	Година				
	2001	2002	2003	2004	2005
Вкупен број на апликации за патенти	125	241	435	452	436
Национални	65	44	47	44	53
Странски	60	197	388	408	383
Вкупен број на апликации за трговски марки	1186	1035	993	1056	1050
Национални	440	411	478	458	433
Странски	746	624	515	598	617
Вкупен број на апликации за индустриски дизајн	80	41	71	47	60
Национални	75	29	45	31	47
Странски	5	12	26	16	13

Извор: Државниот завод за индустриска сопственост

Мерки на МСП Програмата:

- Зголемување на свеста меѓу научниците и МСП за работи поврзани со ПИС, како што се процедурите за добивање на патенти, регистрирање на трговски марки, регистрација на индустриски дизајни и сл.
- Поедноставување и намалување на трошоците за горенаведените ПИС процедури во линија со меѓународната практика.
- Стимулирање на научниците да ја заштитат нивната интелектуална сопственост преку воспоставување на програми за награди и распознавање успешно заштитени иновации итн.
- Зголемување на свеста за казните и трошоците поврзани со неисполнување на ПИС правилата и регулативите меѓу МСП и научниците.

2.4.14 Претприемачка свест

Во споредба со ЕУ, степенот на претприемништво во Република Македонија е многу низок. Не се создаваат доволно нови претпријатија, делумно како резултат на нерамнотежата помеѓу ризиците и наградите, и повеќе се насочуваат на вработувањето, отколку на самовработувањето.

Потребно е зголемување на претприемничката култура и свеста за улогата на претприемништвото во општеството. Луѓето треба да се охрабруваат да гледаат подалеку од нивните моментални потреби за стабилна работа. Притоа, обезбедувањето на рамнотежа помеѓу ризикот и наградата треба да биде во полза на претприемачите. Сегашните погледи на општеството во однос на претприемништвото во голема мера се негативни. Токму поради ова, потребна е среднорочна медиумска кампања која ќе ги спречи ваквите негативни согледувања, презентирајќи модели или портрети на успешни претприемачи, при што улогата на медиумите е многу голема.

Мерки на Програмата:

- Подготвување и имплементирање на кампања за подигање на свеста за претприемништвото чија цел е менување на сваќањето на општеството во однос на претприемачите, создавање на повеќе позитивни ставови кон преземање на ризик и социјална одговорност во однос на бизнисите.
- Спроведување на кампања со интегрално вклучување на деловните заедници (како што се деловните здруженија и коморите) и имплементација на среднорочен план, дејствувајќи на три нивоа:
 - Макро ниво: координирана медиумска кампања (ТВ огласи, печатени реклами, брошури, постери итн.), за да се измени сваќањето за претприемачите и да се истакне нивниот придонес кон вработувањето, општественото добро, заштитата на средината и националниот развој.
 - Мезо ниво: координирани активности на деловните здруженија, коморите, ОДП и сл., во однос на претприемништвото (на пр. саеми, конференции, дистрибуција на брошури за најдобри практики итн.)
 - Микро ниво: промовирање на концепти кои добиваат поддршка и почит од општеството, како што е корпоративното управување, општественото претприемништво, корпоративната социјална одговорност, свеста за заштита на средината, здравството и заштитата при работа, борбата против неформалната економија итн.

2.4.15 Претприемачки награди

Во напорите за измена на општествениот поглед во однос на претприемништвото, постои потреба да се наградат успешните претприемачи како начин на презентирање на модели,

заради спротиставување на негативните сваќања и за да се охрабрат претприемачите во нивните активности. Добра пракса има Министерство за образование и наука, кое секоја година во рамките на саемската манифестација „МАКИНОВА” доделува награда за најуспешна иновација од универзитетите.

Меѓутоа, за да имаат наградите позитивно и долготрајно влијание постои потреба да се обезбеди медиумско покровителство на настанот како и транспарентен и соодветен критериум за селекција (на пр. билансни состојби, обрт, бруто добивка, продуктивност, одржливост, вкупна актива, И&Р). Победниците ќе бидат поканети да учествуваат на меѓународен настан, спонзориран од Министерството за економија и деловните здруженија.

Мерки на Програмата:

- Воспоставување на годишна претприемачка програма на награди, вклучувајќи ги меѓу другите и Министерството за економија, АППРМ, деловните здруженија и коморите. Програмата треба да ги содржи следните видови награди:
 - Претприемач на годината (микро, мали, средни)
 - Менаџер на годината
 - Млад претприемач на годината
 - Жена - претприемач на годината
 - Иновативно претпријатие на годината
 - Најдобар производ на годината
 - Извозник на годината
 - Инвеститор на годината
 - Награда за креативност (за МСП кои регистрираат иновации и ја штитат интелектуалната сопственост)
 - Одржливо претпријатие на годината (социјална и опкружувачка одржливост).
 - Други слични награди
- Комбинирање на претприемачката програма на награди со саемот за претприемништво.
- Обезбедување на стипендии за постдипломски студии за претприемништво на Економскиот институт .

2.4.16 Европски ден на претприемачот

Како дел од процесот за подигање на свеста за значењето на претприемништвото, Секторот за МСП во Министерството за економија беше вклучен во организирањето на Европскиот ден на претприемништвото на 9 и 10 мај 2006 година на Скопскиот саем. Овој настан предизвика значаен јавен и медиумски интерес.

Ќе биде корисно овој Саем на претприемништвото/ Европски ден, да се организира на годишно ниво, меѓутоа потребни се значајни средства (€ 50.000 по настан), особено ако се поврзе овој настан со доделување на награди. Исто така, важно е да се зголеми учеството на МСП на слични саеми во земјата.

Мерки на МСП Програмата:

- Организирање на годишен настан - Европски ден за претприемништвото
- Зголемување на учеството на МСП и на други национални саеми.

2.4.17 Ваучери за МСП

Република Македонија има една од највисоките стапки на невработеност во регионот на ЈИЕ. Со цел намалување на невработеноста, Владата започна проект за самовработување. Од ноември 2005 година започна со реализација пилот-проектот наречен Ваучерско (субвенционирано) советување на потенцијални претприемачи и на постојни претпријатија. Постигнатите резултати со Програмата за ваучерско советување, особено во отворањето на нови бизниси, ангажманот на консултантските фирми и центрите за деловно советување,

како и оценката и мониторингот, направен од независни консултанти за реализацијата на оваа Програма, охрабруваат да се продолжи со нејзина реализација и во наредниот период.

Мерки на Програмата:

- Обезбедување на државни и донаторски средства за спроведување на Програмата.
- Развој на тригодишна ваучерска програма која ќе им помага на невработените да отпочнат бизнис, а ќе им биде од помош и на веќе постоечките МСП (Министерството за економија, АППРМ, Министерство за труд и социјална политика).
- Обезбедување на водич за охрабрување на почетниците (старт-ап) претпријатија (деловни планови, организациска структура на вработување, маркетинг итн.)

2.4.18 Топ (врвни) 500 менаџери

Вклучувањето на македонските менаџери во најдобрите менаџерски практики, преку директни контакти со реномираните меѓународни претпријатија е доста ограничено. Ова ја намалува способноста на МСП да се натпреваруваат ефективно во ЕУ и светските пазари. Преку вклучување во работата на меѓународни реномирани компании, топ менаџерите ќе ги запознаат најдобрите менаџерски практики, кои ќе може да ги применат во нивните претпријатија. Токму поради тоа, врвните македонските менаџери ќе профитираат од твининг и програмите за обука во меѓународно познатите компании. Ваквите обуки ќе бидат конкретно креирани за да се подобри конкурентноста на македонските претпријатија, во одделни сектори кои нудат значаен потенцијал за развој. Менаџерите ќе бидат селектирани преку конкурентен и транспарентен процес, да работат во поразвиена економија (како Р. Словенија, Р. Полска и итн.) за период од три месеци, ќе се вратат во Република Македонија да го пренесат моменталното искуство и после да започнат да работат во напредна економија (на пр. Германија, Британија), заедно со најдобрите менаџери од релевантните компании. Ова ќе создаде развој на нови контакти и врски, нови маркетинг познавања, модерни менаџерски искуства и нови корпоративни филозофии. Ваквите програми за обука се очекува да придонесат директно за идната конкурентност на македонските претпријатија, кои ќе учествуваат во Проектот. Ваквата пракса може да се прошири на други 500 менаџери.

Мерки на МСП Програмата:

- Соработка со Светска Банка за подготовка на проект од € 9 милиони.
- Идентификување на сектори со економски потенцијал и селекција на 500 учесници.
- Оценување на проектот и проширување на следни 500 менаџери, ако е возможно.

2.4.19 Доживотно учење

Обезбедувањето на пристап до можностите за учење и обука на сите луѓе во текот на целиот нивен животен и работен циклус – доживотното учење (ДУ) - е приоритет за Република Македонија. Ова е особено важно за МСП поради фактот што многу луѓе, кои поради приватизацијата беа отпуштени, беа присилени да започнат свој бизнис. Многу често тие не беа доволно подготвени да водат бизнис. Возрасните многу ретко се запишуваат на повисок степен на едукација, односно претприемачите генерално не се пријателски расположени што се однесува до нивната понатамошна едукација, пред се' поради немање слободно време. Доживотното учење, што се однесува до МСП, се овозможува за да им се обезбедат вештини кои што се потребни за успешно вклучување во работењето.

Претприемништвото не се изучуваше како посебен предмет во училиштата во Република Македонија, туку само како еден дел од бизнис предметите во средните економски училишта.

Мерки на Програмата:

- Развивање на правна рамка за концептот на доживотното учење (Министерство за образование и наука).
- Развивање на модели/концепти на ДУ за претприемништво.
- Дефинирање на целни групи и индикатори за надгледување и оценување на ДУ за МСП.
- Обезбедување на даночни ослободувања за инвестирање во човечки капитал во МСП.
- Воведување на предметот бизнис и претприемништво во првата година во сите средни училишта.

3.0 КООРДИНАЦИЈА, МОНИТОРИНГ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

3.1 ВОВЕД

Програмата 2007-2010 претставува документ кој треба да се имплементира во Република Македонија. Многу други програми кои биле подготвени, често пати биле ограничени во реализацијата поради повеќе фактори:

- Недостаток на соодветно претходно *истражување*
- Недостаток на *консултации* со МСП секторот
- Недостаток од *време* за имплементирање на Програмата
- Недостаток на политичка *обврзаност* за поддршка на имплементацијата
- Недостаток на *средства* од Државниот буџет
- Недостаток на капацитет за *координирање* на имплементацијата со инволвираните страни
- Недостаток на капацитет за *следење и известување* за прогресот
- Недостаток на *оценка* за влијанието

3.2 ИСТРАЖУВАЊЕ

При подготовката на Програмата, Секторот на МСП во МЕ изврши детално истражување на сите аспекти на Програмата, при што беа користени и дополнителни средства и информации (ОЕСР, СБ). Сите клучни заинтересирани страни беа интервјуирани како дел од истражувачкиот процес. Ова послужи како основа за дефинирање на мерките кои се инкорпорираат во Програмата. Првичните мерки беа комбинирани со приоритетите на Владиноа работна програма, како и со важните барања на *Acquis communautaire*, особено на тие кои се однесуваат за МСП.

3.3 КОНСУЛТАЦИЈА

Претходните истражувања при подготовката на Програмата резултираа со серија на нацрт-мерки. Овие нацрт-мерки (извештаи и препораки) беа дистрибуирани до различните сектори во МЕ, како и до сите релевантни министерства и агенции за консултации. Исто така, беа одржани детални дискусии со секторот на МСП, преку Форумот за МСП. Форумот формира три работни групи со цел да се фокусираат на различни аспекти од оваа програма. Добиените коментари се инкорпорирани во Програмата. Подоцна, Нацрт-Програмата беше презентирана на целосната сесија на Форумот за консултација. На крај, беа подготвени неколку регионални презентации за добивање повратни коментари од регионите во земјата. Нацрт - Програмата беше дистрибуирана до сите релевантни министерства и агенции, бидејќи МЕ, освен за координирање на имплементацијата, не е единствено задолжено за спроведување на Програмата.

3.4 РАСПОРЕД

Распоредот на мерките и времето се критични за успехот на ваквите програми. Програма доаѓа на почетокот на Владиноа политичкиот мандат. Приоритетите содржани во Владиноа работна програма се рефлектирани во Програмата. Како последица на тоа, успехот или неуспехот на Програмата ќе зависи од новите Владино активности за време на своето работење.

3.5 ОБВРСКА

Мерките на Програмата се определени од потребите на секторот на МСП, целите на Владата (Програмата на Владата 2006-2010 во делот на МСП), како и обврските за влез во ЕУ, за кои Владата е целосно обврзана.

3.6 СРЕДСТВА

Имплементацијата на Програмата е условена од вредноста на државните средства доделени за спроведување на мерките содржани во неа од страна на Владата.

Програмата ги рефлектира потребите за влез во ЕУ и потребата од зајакнување и зголемување на конкурентноста на МСП со цел конфронтирање со предизвиците на единствениот пазар.. Исто така, ќе бидат направени големи напори за координација со донаторите/ЕУ за да се обезбедат дополнителни проекти за имплементирање на Програмата.

3.7 КООРДИНАЦИЈА

По својата природа оваа Програма не претставува одговорност само на една институција - Секторот за МСП во Министерството за економија (МЕ). МЕ не може само да ја обезбеди имплементацијата на сите мерки од Програмата.

Од голема важност е да се воспостават механизми кои ќе обезбедат другите министерства и агенции да бидат согласни со имплементирањето на мерките содржани во Програмата и да ги испорачуваат нивните обврски. Ова ќе биде обезбедено преку:

- Месечни координативни средби со релевантните сектори во МЕ.
- Месечни координативни средби со АППРМ.
- Месечни координативни средби со релевантните Министерства / Агенции.

3.8 МОНИТОРИНГ

Ефективната имплементација на Програмата бара посветен капацитет за координирање на средбите за имплементација на Програмата. Ова значи дека:

- Вработени во Секторот за МСП во МЕ и АППРМ ќе бидат одговорни за конкретни аспекти од Програмата.
- Ќе биде воспоставен мониторинг механизам, вклучувајќи ги и индикаторите за развој. Исто така, Форумот за МСП ќе го надгледува прогресот преку кварталните состаноци.
- Поднесување на квартални извештаи за прогресот, кои ќе бидат доставувани до МЕ.

3.9 ЕВАЛУАЦИЈА

За реализација на Програмата потребно е да се изврши:

- Среднорочна евалуација (јуни 2008) – за да се оцени прогресот во имплементацијата на Програмата и да се предложат препораки/измени.
- Конечна евалуација (декември 2009) за да се оцени целосниот напредок во имплементацијата и влијанието на Програмата.

4.0 Оваа Програма влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на РМ”.

Бр.
Скопје

Претседател на Владата на
Република Македонија
м-р **Никола Груевски** с.р.